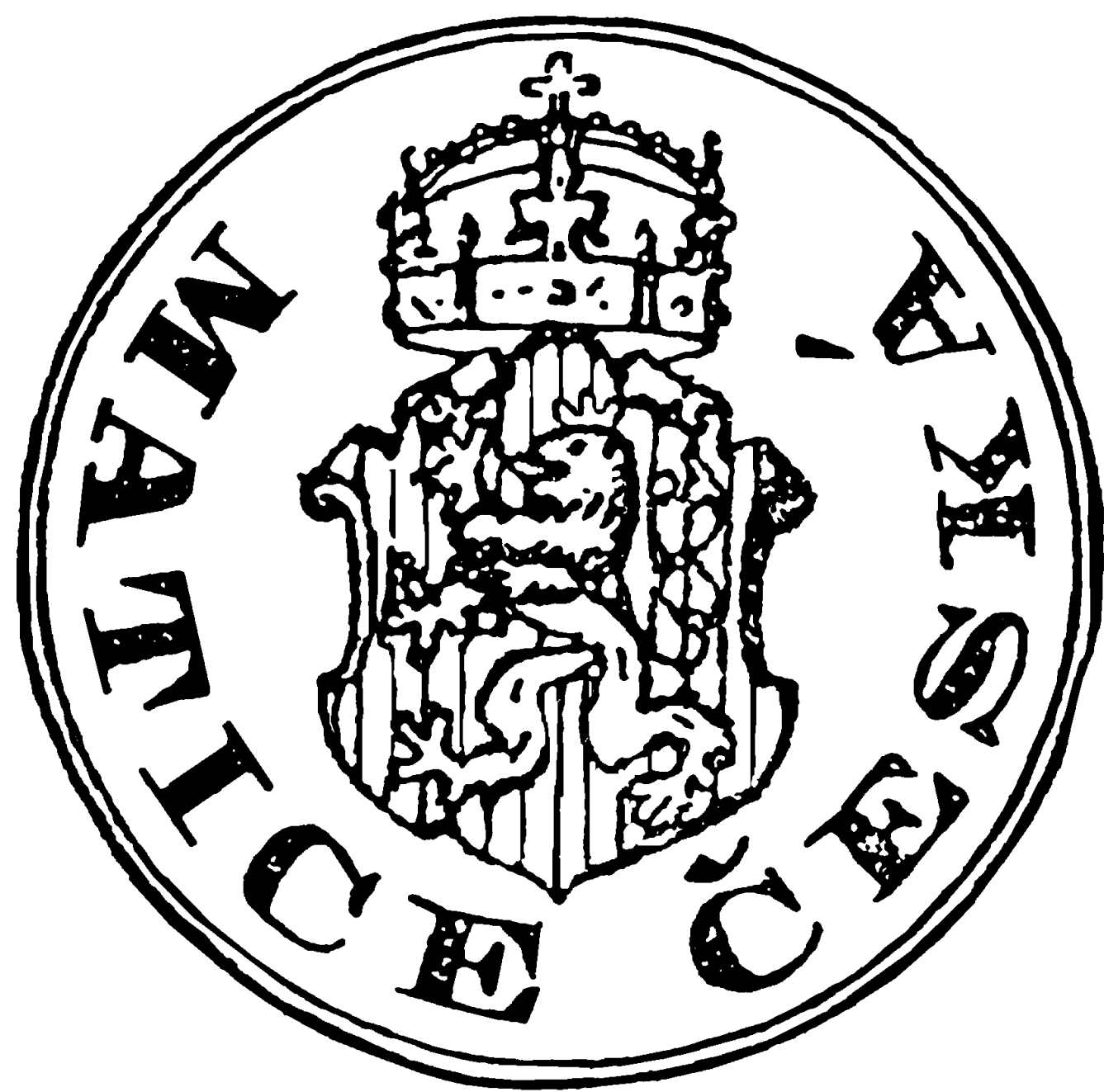

MATICE ČESKÁ A NÁRODNÍ MUZEUM

24. ČERVNA – 16. SRPNA 2013

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky

Výstava se koná pod záštitou Františka Laudáta, poslance Parlamentu ČR

Autorský tým

Magdaléna Pokorná, Pavel Muchka, Eva Ryšavá, Lubomír Sršeň, Dalibor Dobiáš,
Tomáš Pavlíček, Barbora Hlubková, Tereza Petáková

Grafické zpracování

Anna Procházková, Karel Štefl

Aranžérské práce

Kristina Outratová, Zuzana Valentová, Jiří Kunovský

Od počátků moderního českého národního příběhu v něm výraznou roli sehrávalo Národní muzeum, které plnilo vedle funkce dokumentační a vědecké i roli národně emancipační. Zásadní měrou přispělo k poznání historie a reálií českých zemí, k formování české vědy a její komunikaci s domácím i zahraničním publikem. Zařazení českého národa mezi moderní evropské národy výrazně napomohla také činnost Matice české, fungující při Národním muzeu od roku 1831 jako peněžní fond na podporu vydávání české vědecké literatury. Vedle tohoto hlavního poslání na sebe vzala v průběhu následujících let i další aktuální společenské úkoly, dovršující český národní program. I v dnešní době se snaží navazovat na své původní zaměření, podporuje literární paměť míst a národní identitu v regionech České republiky.

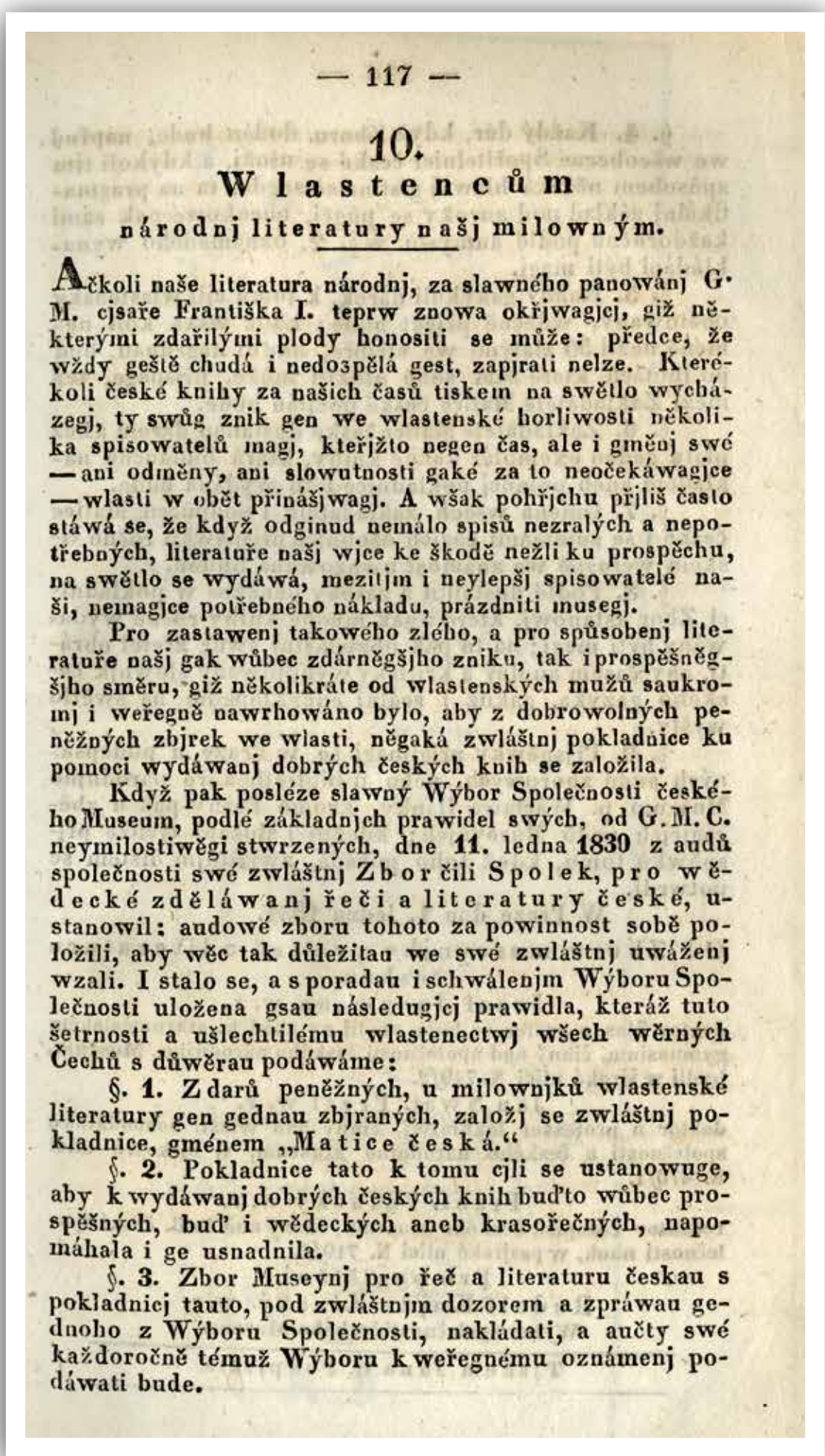
Tato výstava rámcově představuje bohatou činnost Matice české od 19. století až do současnosti. Jeden z hlavních projektů Matice české v dnešní době pod názvem *Čeští spisovatelé v regionech ČR* spočívá v umisťování informačních panelů v místech působení především českých literátů, významné jsou i realizace nových literárních expozic. Důležitá je i dnes nakladatelská a přednášková činnost Matice české.

Na výstavě nechybí ani prezentace pražských a mimopražských expozic Národního muzea včetně informací k plánované generální rekonstrukci historické budovy Národního muzea na Václavském náměstí v Praze. Tato část výstavy ukazuje, že i po uzavření hlavní budovy Muzea je možné se na mnoha místech v ČR setkávat se sbírkovým bohatstvím Národního muzea.

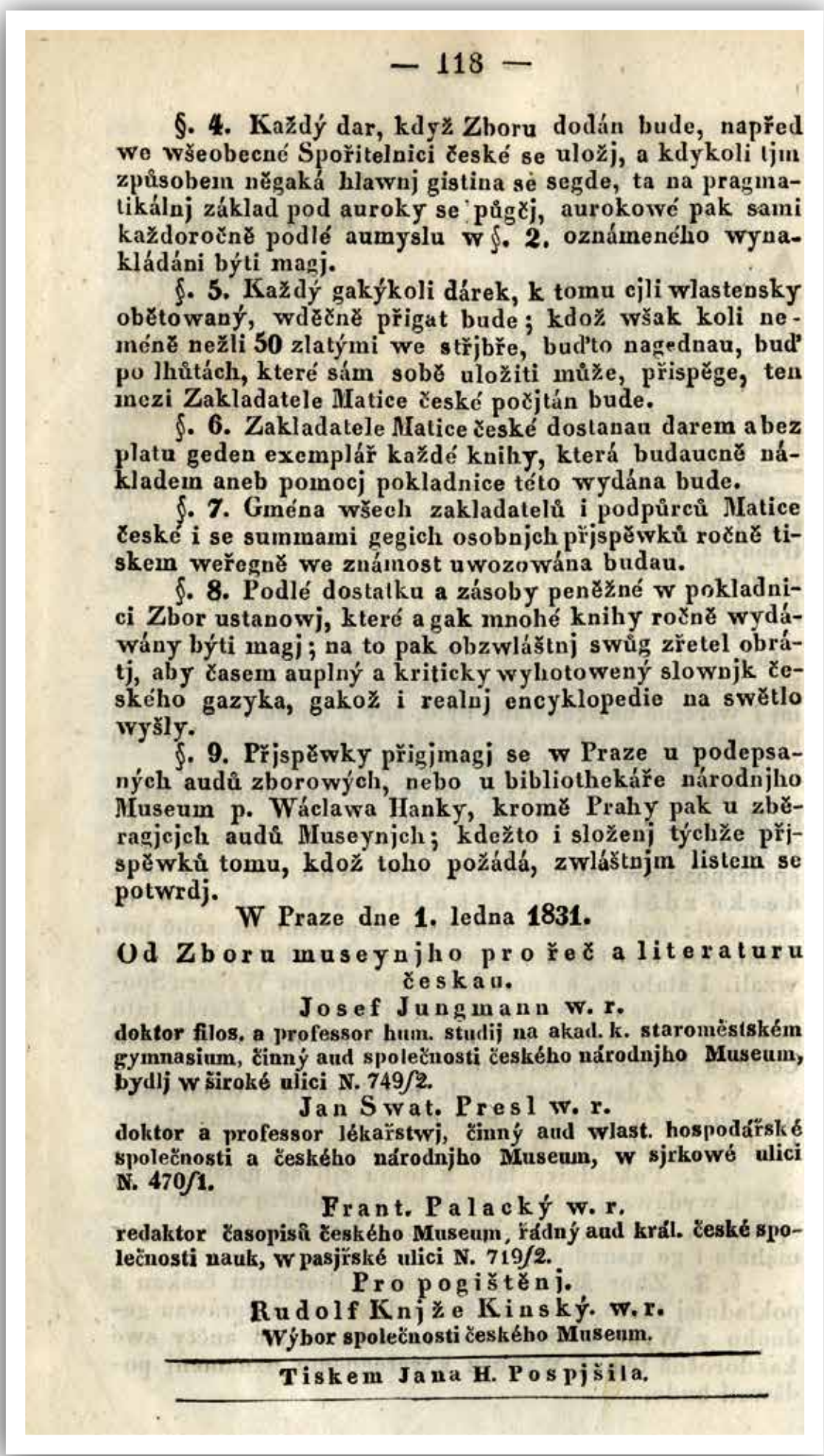

NÁRODNÍ MUZEUM

ZALOŽENÍ MATICE ČESKÉ

Provoláním Vlastencům národní literatury naší milovným z 1. ledna 1831, otištěným v Časopise Národního muzea, bylo oznámeno ustavení pokladnice Matice české. V prosinci 1831 bylo vydáno i v němčině.

■ Ustavení Matice české předcházely v první fázi českého národního obrození četné pokusy založit společnost, která by se soustavně věnovala péči o rozvoj českého jazyka a literatury. Veškeré úsilí nakonec bylo korunováno založením dnešního Národního muzea v roce 1818 a jeho postupnou přeměnou ze zemské v českou národní instituci.

■ Počátky Matic, institucí, jejichž původní úlohou bylo získávat finance na vydávání odborné literatury v národním jazyce a následně i podporovat emancipační snahy slovanských národů především v habsburské monarchii, jsou spojovány s významným slovenským jazykovědcem a slavistou Pavlem Josefem Šafaříkem. Ten stál za vznikem první Matice vůbec, Matice srbské, založené v Pešti v roce 1826.

Matice srbská vznikla jako peněžní fond k vydávání literárně zaměřeného časopisu *Letopis Matice srbské* i další srbské literatury. Úspěch tohoto projektu podnítil další slovanské národy v habsburské říši, které se stejným programem zakládaly další „maticíni“ nadace.

■ Samo slovo Matice je srbochorvatského původu a znamená v překladu včelí královna. Symbolicky tím bylo myšleno, že tak jako včely přinášejí pilně do úlu potravu, aby včelí královna prospívala, budou upřímní vlastenci přinášet peníze na podporu národní literatury a jazyka, aby národ nezanikl a zdárně se rozvíjel.

Díky iniciativě přítele P. J. Šafaříka Františka Palackého vznikla při národně orientovaném *Sboru čili Spolku pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české*, působícím při dnešním Národním muzeu v Praze od 11. ledna 1830, Matice česká jako peněžní fond na podporu vydávání české vědecké literatury. Matice česká byla oficiálně ustavena po dlouhém schvalování dne 1. ledna 1831 svoláním *Vlastencům národní literatury naší milovným*, pod které se vedle Františka Palackého podepsal jazykovědec Josef Jungmann, přírodovědec Jan Svatopluk Presl a mladý, vřele vlastenecky orientovaný Rudolf kníže Kinský. Ten se také stal prvním kurátorem (předsedou) Matice české.

■ Hlavním cílem Matice české bylo na počátku získat dostatek financí na vydání slovníku českého jazyka a především české vědecké encyklopedie, která pro české vlastence znamenala dovršení jazykových emancipačních snah a měla být důkazem, že se čeština vyrovná ostatním evropským jazykům. Následující roky však ukázaly mimořádnou náročnost projektu, který byl realizován zásluhou Františka Ladislava Riegra až v šedesátých letech 19. století vydáním *Slovníku naučného* u pražského nakladatele Ignáce Leopolda Kobra (vycházel v letech 1860 až 1874).

■ Vypsaná národní sbírka na Matici českou nalezla odezvu u katolických kněží, nižších úředníků, učitelů a především studentů, z nichž se později rekrutovali významní čeští právníci, lékaři a státní úředníci. Ten, kdo věnoval nejméně 50 zlatých ve stříbře, se stal tzv. zakladatelem (u institucí byl požadován vklad ve výši 100 zlatých) a dostával zdarma po jednom exempláři všechny vydané publikace. Vklad mohl dotýčný složit najednou, nebo ve splátkách do pěti let, jeho výše se během 19. století několikrát upravovala.

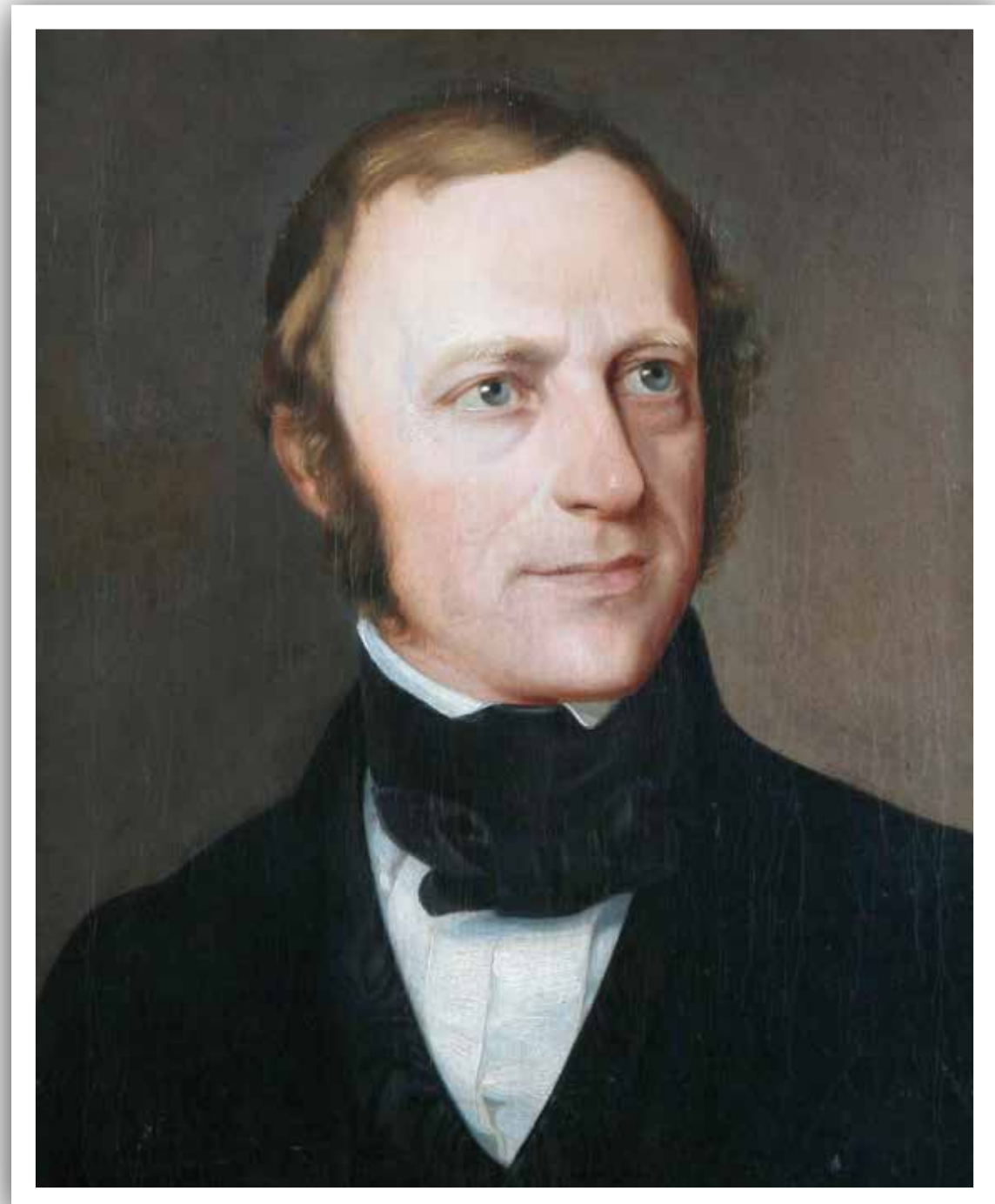
■ Zájem o podporu Matice české byl zvláště ve městech. Z Prahy pocházelo přes 30 % přispěvatelů a z měst nad 2000 obyvatel to bylo 31 %, na vesnicích a v městečkách s méně než tisícem obyvatel kolem 28 % členů. Zbytek připadal na obyvatele sídel s počtem pod 2000 osob. V prvním roce se přihlásilo 40 členů, koncem roku 1834 dosáhl počet členů 364 a peněžní fond obsahoval 11 795 zlatých. Prvním přispěvatelem ze Slovenska se stal Ján Kollár, hlásili se však i zájemci z ostatních slovanských zemí.

■ Matice česká nepředstavovala v českém prostředí ani první, ani jediné nakladatelství, založené na příspěvcích od jednotlivých členů. Stala se ale institucí, která dokázala získat zájemce různých generací a různých profesí bez ohledu na náboženské přesvědčení. Vytvářela pouto mezi centrem (Prahou) a jednotlivými regiony. Především ale představovala možnost veřejného přihlášení se k vlasteneckým postojům. Informace o tom, kdo a kolik ve prospěch Matice české složil, uveřejňoval pravidelně *Časopis Národního muzea*, jehož vydávání Matice česká převzala a který vycházel od roku 1827 česky a německy, od roku 1832, kdy již zájem českých Němců o Muzeum klesal, pouze česky.

HLAVNÍ ZAKLADATELÉ MATICE ČESKÉ

Rudolf kníže Kinský (1802–1836)

František Palacký (1798–1876)

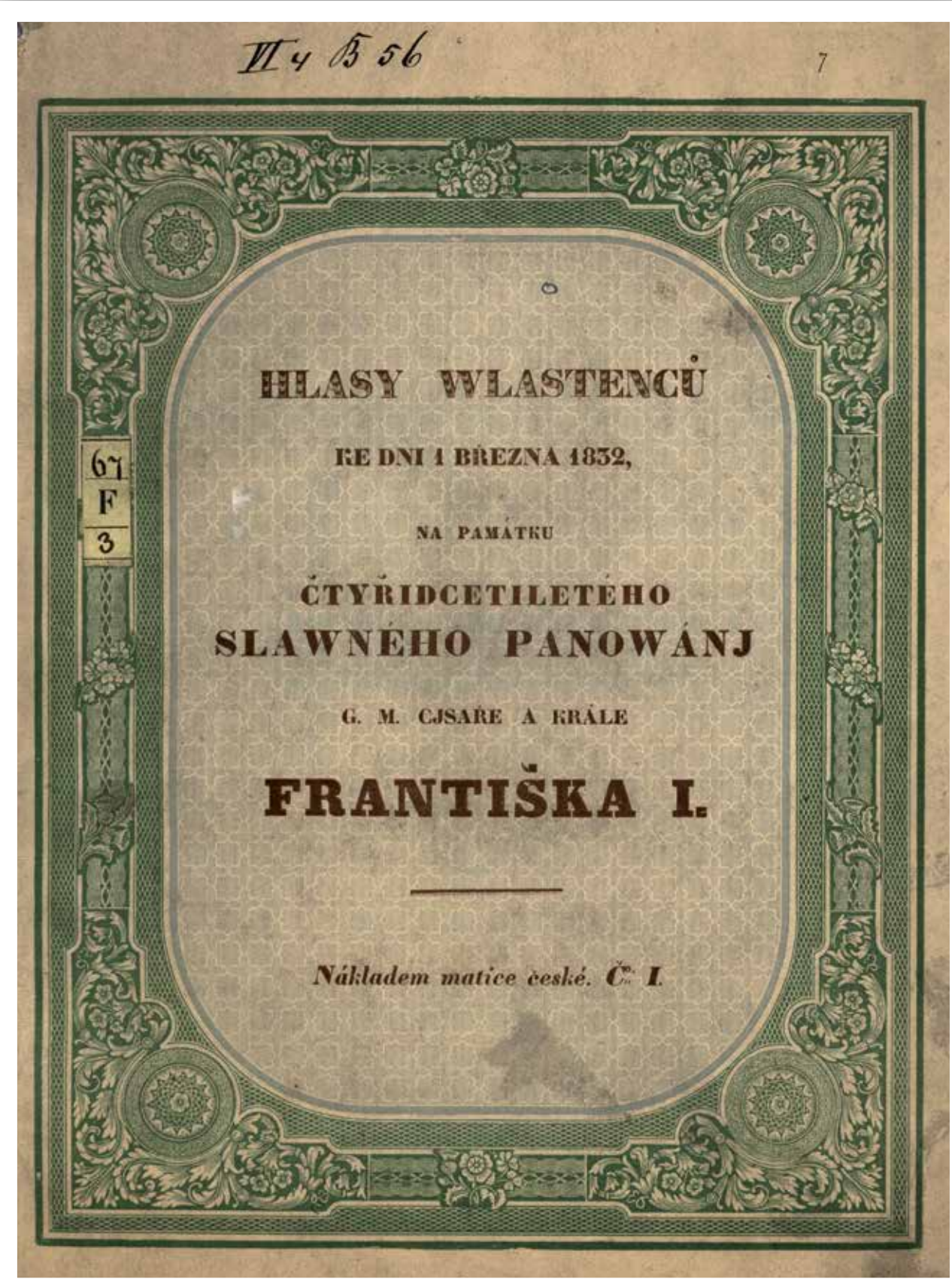

Jan Svatopluk Presl (1791–1849)

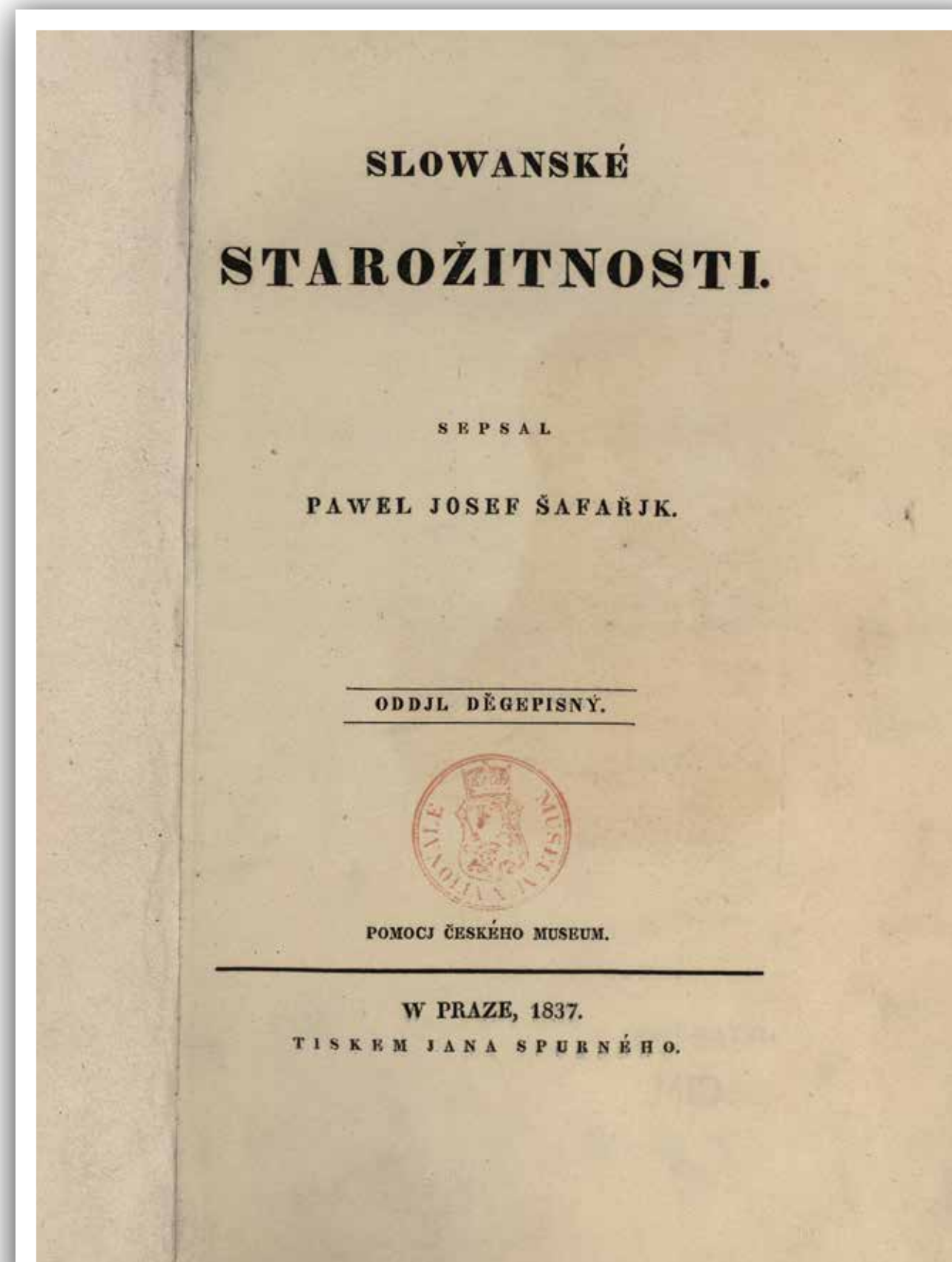

Josef Jungmann (1773–1847)

POČÁTEČNÍ ROZVOJ MATICE ČESKÉ A PRVNÍ KNIŽNÍ PROJEKTY

První publikací vydanou v nákladu Matice české byly **Hlasý vlastenců ke dni 1. března 1832 na památku čtyřicetiletého slavného panování J. M. císaře a krále Františka I.** Do typograficky mimořádně skvostně vypraveného díla přispělo patnáct českých básníků.

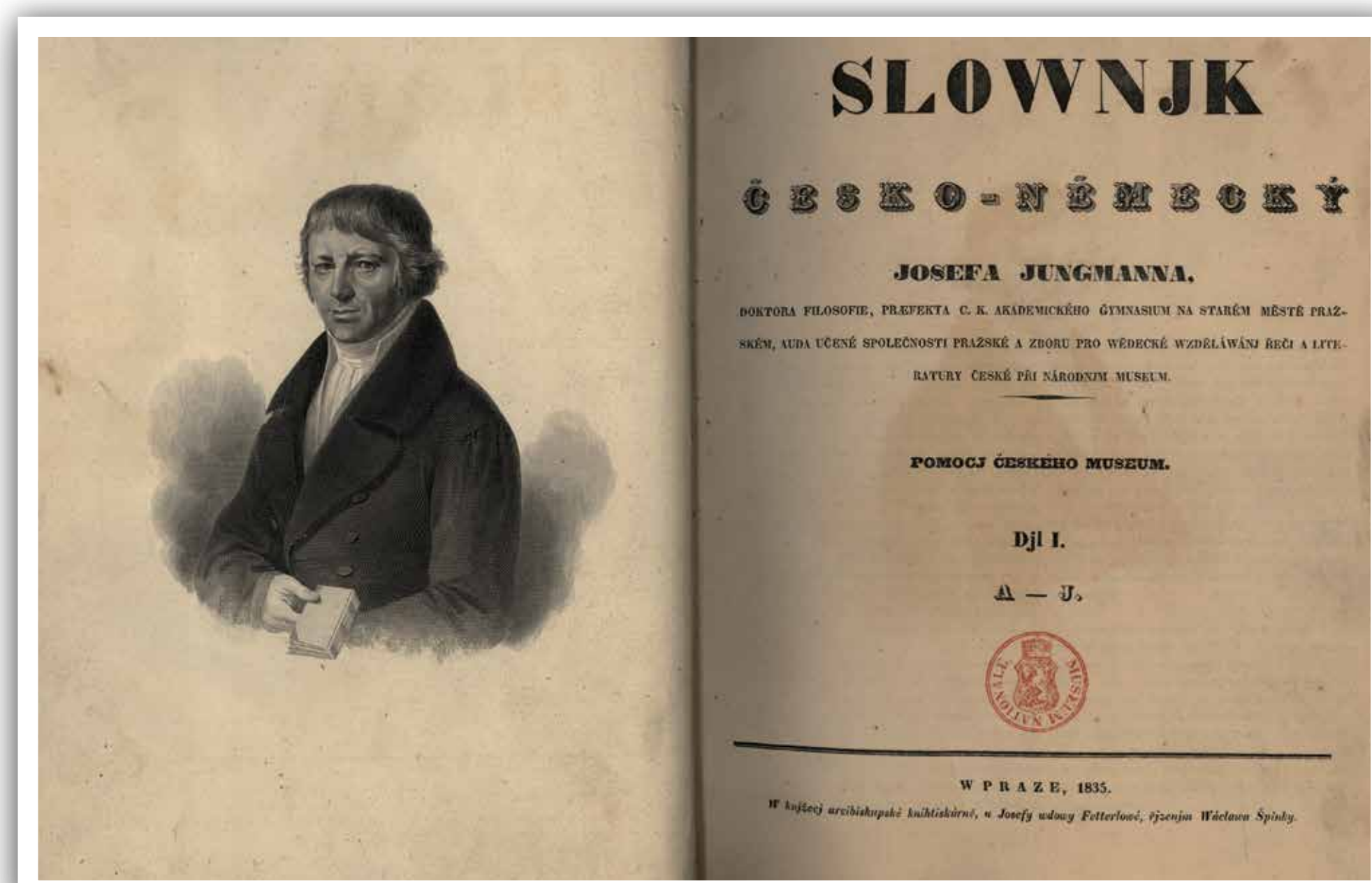
Vědecky moderní **Slovanské starožitnosti** Pavla Josefa Šafaříka z let 1836 až 1837, které dosáhly značného ohlasu i v zahraničí, se snažily prokázat kulturní a literární vyspělost slovanského etnika.

■ Odezva projektu v regionech na podporu české vědecké literatury brzo přinesla finanční prostředky k vydání děl, která náležejí k základním kamenům českého národního obrození. Byly to pětidílný Jungmannův *Slovník česko-německý*, vycházející v letech 1835 až 1839, a moderní, mezinárodně uznávaný výklad nejstarší slovanské historie a jejích osobitých hodnot *Slovanské starožitnosti* Pavla Josefa Šafaříka z let 1836 až 1837. Úspěch *Starožitností* dokládá i to, že v roce 1838 vyšel jejich ruský překlad a za čtyři roky se objevil překlad polský a nakonec německý. Tato díla, později doplňovaná o další, zároveň zakotvila českou vědeckou terminologii jako dobrý základ pro budoucí encyklopedii. Pro aktuální potřebu tehdejší společnosti připravil za podpory Matice české v roce 1832 František Palacký *Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských v Království českém, od nejstarších časů až do nynějška*. Úspěch mělo i vydání Paulického *Domácího lékaře aneb Knihy ošetření zdraví zvláště pro lid venkovský* v roce 1833 v 750 kusech, který do českého jazyka převedl bratr Josefa Jungmanna Antonín, profesor lékařství. Díky Matici české vycházely ale také podrobné mapy a atlasy, které připravoval Václav Merklas (*Evropa, Velká Británie a Iry, Rakouské mocnářství* atd.). Knihy i periodika Matice české byly tištěny v tehdejších významných tiskárnách (například B. Haase, J. Pospíšil).

■ Označení Matice pro tuto českou nadaci po vzoru Matice srbské brzo narazilo u rakouských úřadů. I když jako první publikaci vydala Matice k císařskému domu loajální tisk *Hlasý vlastenců ke dni 1. března 1832 na památku čtyřicetiletého slavného panování J. M. císaře a krále Františka I.*, přišel v květnu 1833 zákaz užívat název Matice česká, a to v důsledku udání, že se ve skutečnosti jedná o spolek spiklenců proti rakouské vládě a hrozí nebezpečí, že přispěje k vytvoření jakési jednoty slovanských národů v habsburské monarchii. Užívání názvu Matice česká bylo úřady zakázáno, několik let proto nesla označení *Pokladnice českého Museum k vydávání knih českých*.

■ Po předčasně smrti prvního kurátora Matice české Rudolfa knížete Kinského na začátku roku 1836 Matici české až do června 1841 předsedal Jan Nepomuk Karel hrabě Kolovrat-Krakovský. Ten ji výrazně finančně dotoval v době, kdy prvotní nadšení podporovatelů postupně ubývalo a přestalo se dostávat prostředků na velmi nákladné nakladatelské projekty.

■ Matice česká se však nezabývala jen vydáváním českých vědeckých knih, ale působila také jako propagátorka české literatury v cizině, hlavně ve slovanských zemích. Pečovala o úroveň spisovného českého jazyka, vyvíjela snahy o kodifikaci pravopisu, zasazovala se o zavedení českého jazyka do úřadů a škol. V roce 1832 podala zemské vládě obšírné memorandum o vyučování češtiny. Finančně podporovala české spisovatele. Díky členům Matice české byla například finančně zajištěna existence Pavla Josefa Šafaříka v Praze. Šafařík pak Matici české pomohl k rozvoji nakladatelského programu na začátku čtyřicátých let 19. století, kdy přišla její první vážnější finanční krize.

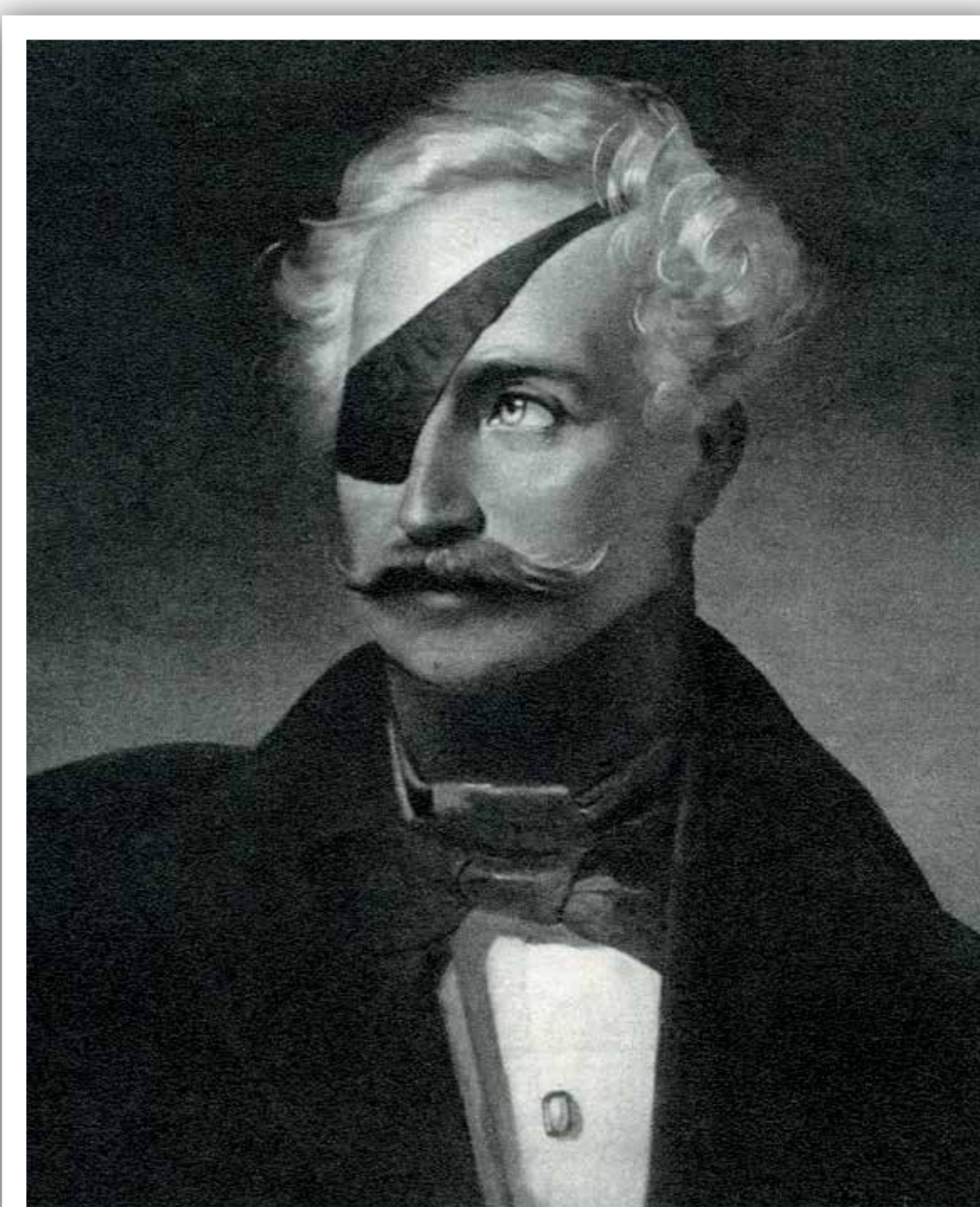
Slovník česko-německý Josefa Jungmanna, vycházející v pěti dílech v letech 1835 až 1839. Dokumentoval bohatství a funkčnost českého jazyka. Jako důležitou pomůcku ho využívali i rakouští státní úředníci.

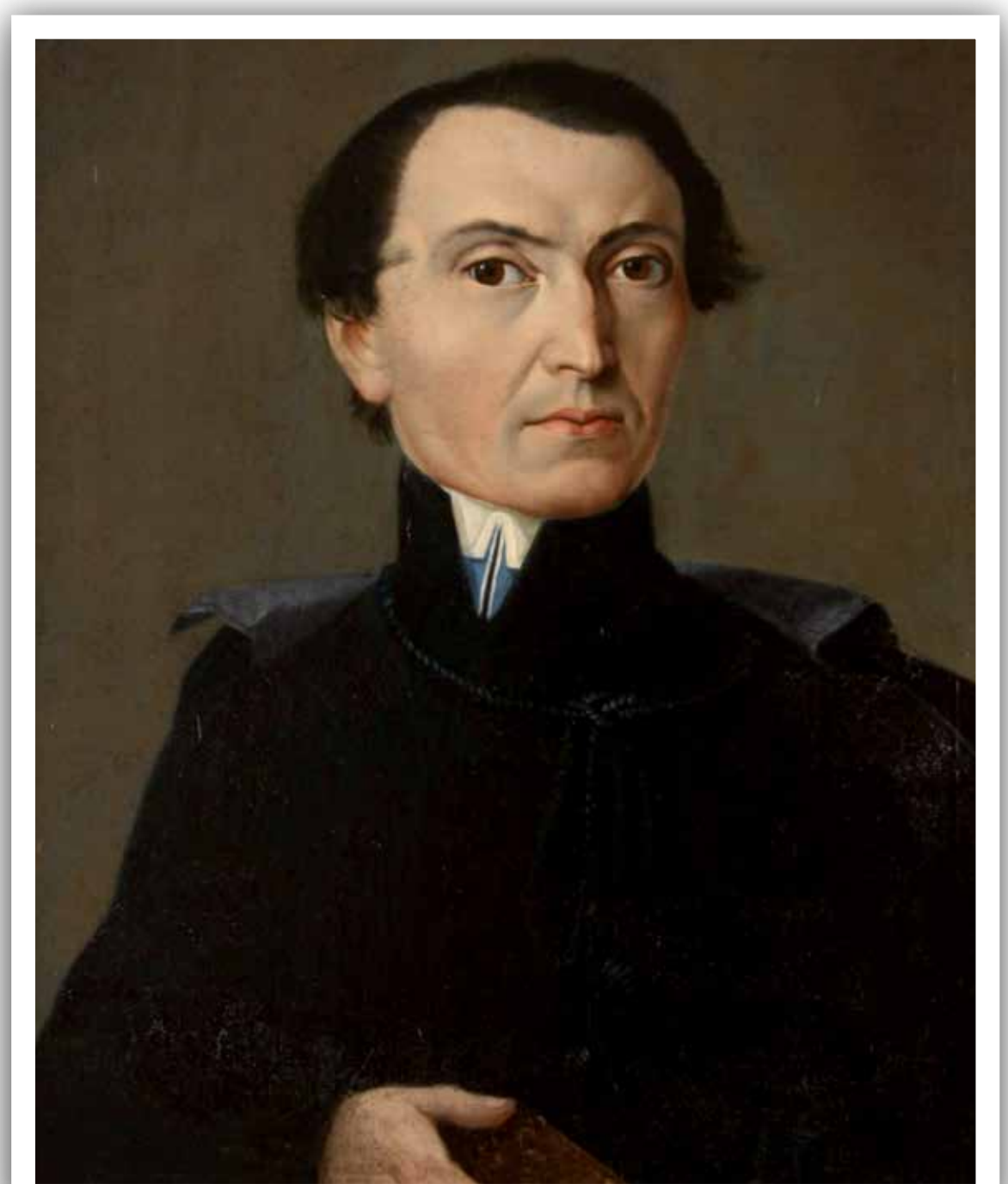
Příspěvky pro Matici českou byly v Praze přijímány zvláště knihovníkem Národního muzea **Václavem Hankou** (1791–1861), který její knižní program až do své smrti výrazně ovlivňoval.

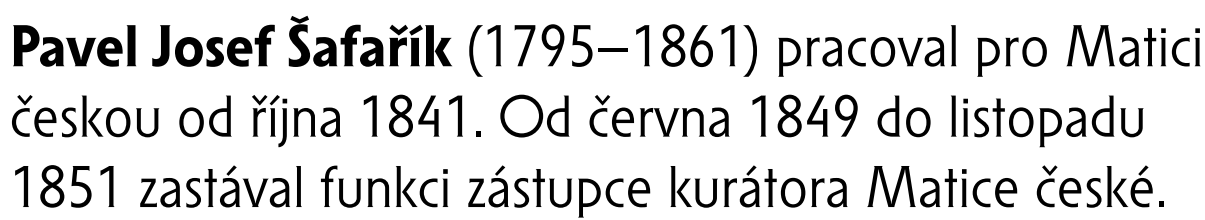
Pro Matici českou velmi horoval libušský farář, spisovatel **Antonín Marek** (1785–1877), který získával její podporovatele v severovýchodních Čechách. Matici české věnoval 1000 zlatých, které se staly základem Jungmannovy nadace, sloužící k podpoře studentů učitelského ústavu Budeč.

Jan Nepomuk Karel hrabě Kolovrat-Krakovský, užívající jména Hanuš (1794–1872), druhý kurátor (předseda) Matice české.

Mezi nejhorlivější propagátory Matice české od roku 1832 náležel **Josef Šmídinger** (1801–1852), označovaný jako „apoštol české knihy“. Šmídinger posloužil Aloisi Jiráskovi jako předobraz pátera Matouše Vrby v F. L. Věkovi. Nové podporovatele Matice české nacházel zvláště ve městech a obcích v jižních a středních Čechách (Strakonice, Hostomice).

-
- VIKTORÍNA KORNELOVÁ
ZE VŠEHRD**
- KNIHY DEWATERY
- O PRÁVIECH A SÚDIECEH
I O DSKÁCH
ZEMĚ ČESKÉ.**
- ♦ —
- W PRAZE.**
- W KORNELIJE V KAMERNOHÁ I KRAJSLI,
KTERÝCH VŠEHRD PRAZE.
- 1844.

NOWOČESKÁ

BIBLIOTHÉKA,

WYDÁWANA

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

ČÍSLO VII.

JANA SLAW. TOMIČKA

DOBA

PRVNÍHO ČLOVĚČENSTVA.

W PRAZE.

W KOMMISSI U KRONBERGA A RIWNÁČE.

1846.

JANA SLAWOMÍRA TOMIČKA

DOBA

PRVNÍHO ČLOVĚČENSTVA

ANEB

AUPLNĚJŠÍ VYLÍČENÍ STAWU PRVNÍHO
POKOLENÍ LIDSKÉHO.

SPISŮ MUSEJNICH

číslo XXI.

W PRAZE.

W KOMMISSI U KRONBERGA A RIWNÁČE.

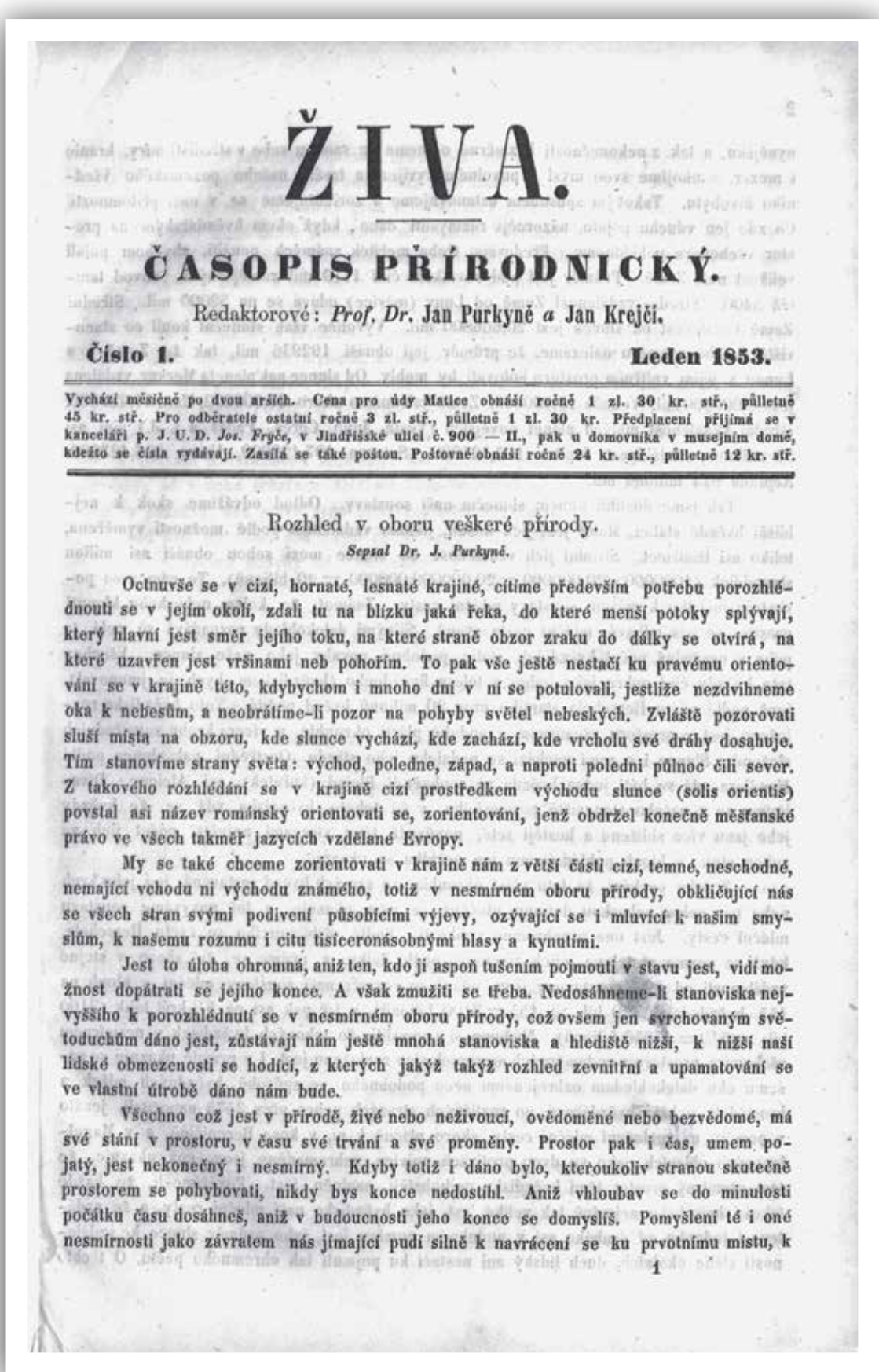
1846.

[illegible]

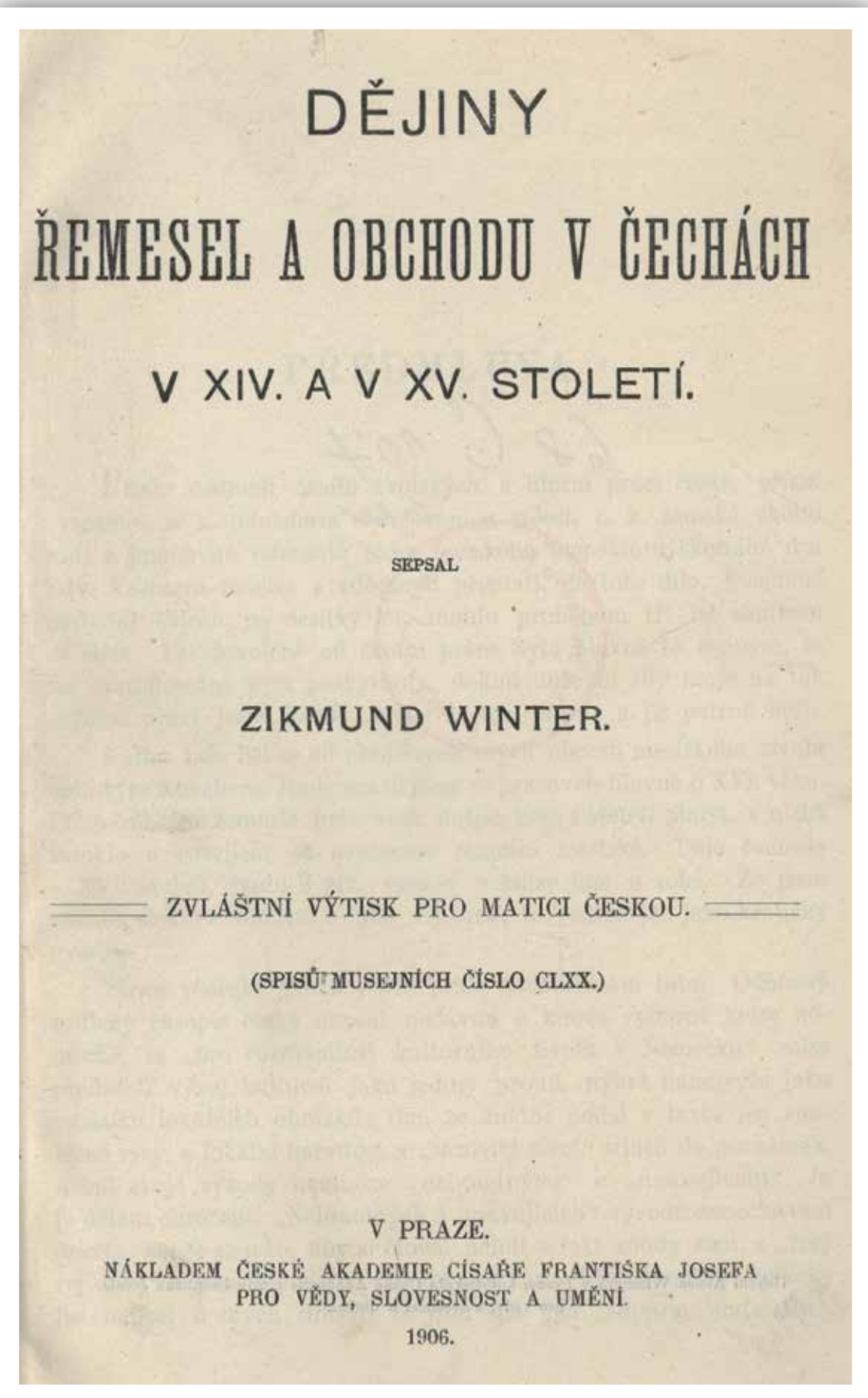
		Rox 1831.	
1.	1000	1000	1000
2.	1000	1000	1000
3.	1000	1000	1000
4.	1000	1000	1000
5.	1000	1000	1000
6.	1000	1000	1000
7.	1000	1000	1000
8.	1000	1000	1000
9.	1000	1000	1000
10.	1000	1000	1000
11.	1000	1000	1000
12.	1000	1000	1000
13.	1000	1000	1000
14.	1000	1000	1000
15.	1000	1000	1000
16.	1000	1000	1000
17.	1000	1000	1000
18.	1000	1000	1000
19.	1000	1000	1000
20.	1000	1000	1000
21.	1000	1000	1000
22.	1000	1000	1000
23.	1000	1000	1000
24.	1000	1000	1000
25.	1000	1000	1000
26.	1000	1000	1000
27.	1000	1000	1000
28.	1000	1000	1000
29.	1000	1000	1000
30.	1000	1000	1000
31.	1000	1000	1000
32.	1000	1000	1000
33.	1000	1000	1000
34.	1000	1000	1000
35.	1000	1000	1000
36.	1000	1000	1000
37.	1000	1000	1000
38.	1000	1000	1000
39.	1000	1000	1000
40.	1000	1000	1000
41.	1000	1000	1000
42.	1000	1000	1000
43.	1000	1000	1000
44.	1000	1000	1000
45.	1000	1000	1000
46.	1000	1000	1000
47.	1000	1000	1000
48.	1000	1000	1000
49.	1000	1000	1000
50.	1000	1000	1000
51.	1000	1000	1000
52.	1000	1000	1000
53.	1000	1000	1000
54.	1000	1000	1000
55.	1000	1000	1000
56.	1000	1000	1000
57.	1000	1000	1000
58.	1000	1000	1000
59.	1000	1000	1000
60.	1000	1000	1000
61.	1000	1000	1000
62.	1000	1000	1000
63.	1000	1000	1000
64.	1000	1000	1000
65.	1000	1000	1000
66.	1000	1000	1000
67.	1000	1000	1000
68.	1000	1000	1000
69.	1000	1000	1000
70.	1000	1000	1000
71.	1000	1000	1000
72.	1000	1000	1000
73.	1000	1000	1000
74.	1000	1000	1000
75.	1000	1000	1000
76.	1000	1000	1000
77.	1000	1000	1000
78.	1000	1000	1000
79.	1000	1000	1000
80.	1000	1000	1000
81.	1000	1000	1000
82.	1000	1000	1000
83.	1000	1000	1000
84.	1000	1000	1000
85.	1000	1000	1000
86.	1000	1000	1000
87.	1000	1000	1000
88.	1000	1000	1000
89.	1000	1000	1000
90.	1000	1000	1000
91.	1000	1000	1000
92.	1000	1000	1000
93.	1000	1000	1000
94.	1000	1000	1000
95.	1000	1000	1000
96.	1000	1000	1000
97.	1000	1000	1000
98.	1000	1000	1000
99.	1000	1000	1000
100.	1000	1000	1000

Kniha matiční číslo 1 obsahuje zápisy z jednání Sboru pro řeč a literaturu vlastenskou a informace o vedení peněžního fondu Matice česká z let 1831 až 1846. V červenci 1982 byla prohlášena kulturní památkou. Dnes je uložena v Archivu Národního muzea, stejně jako veškeré dokumenty vzniklé činností Matice české.

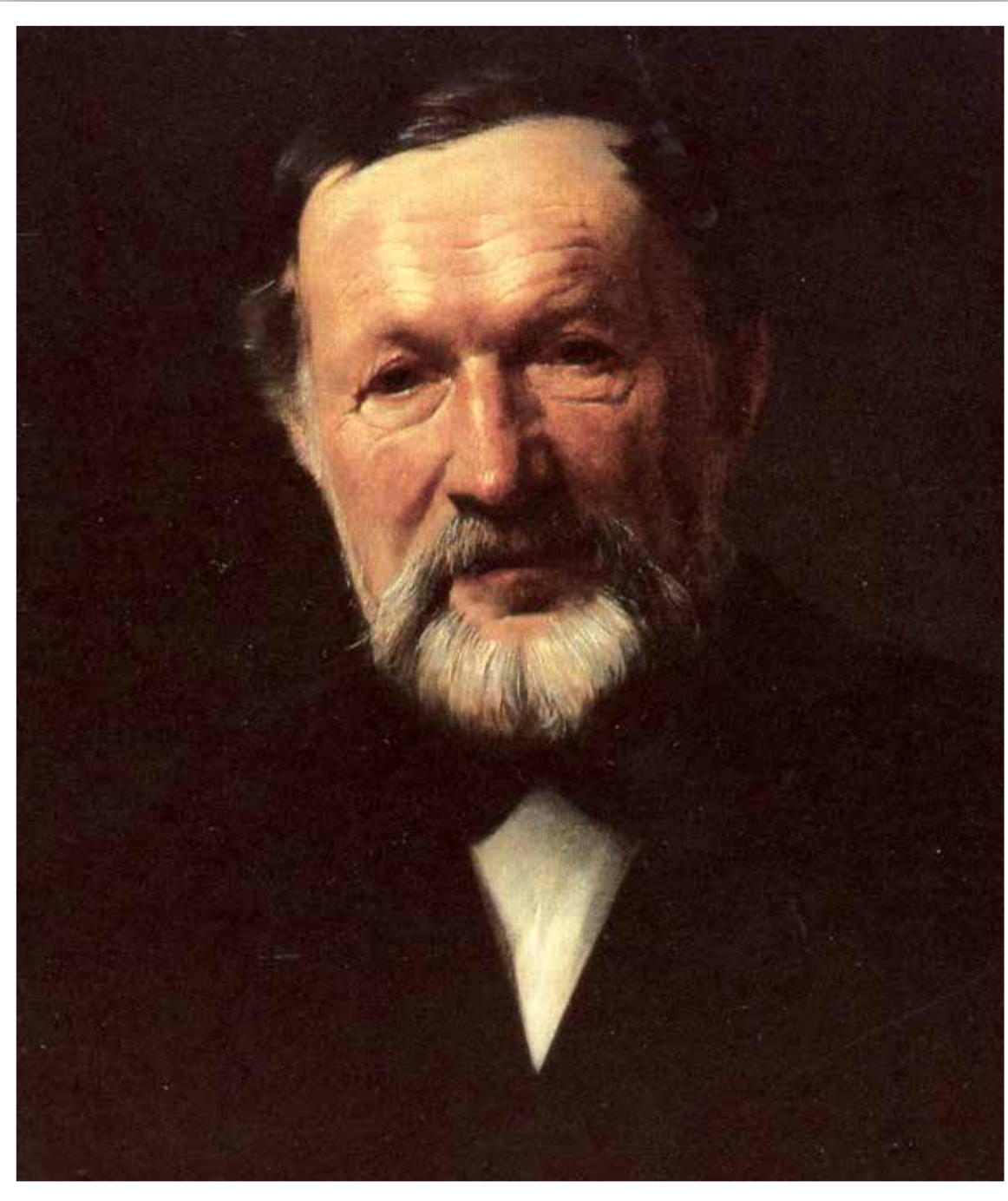
MATICE ČESKÁ OD ŠEDESÁTÝCH LET DO KONCE 19. STOLETÍ

Přírodovědný časopis Živa, vycházející v nákladu Matice české od roku 1853, byl v roce 1864 zastaven. Jeho vydávání pak bylo několikrát obnoveno, nyní vychází souvisle od roku 1953.

Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století Zikmunda Wintera vyšly v nákladu České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění ve spolupráci s Maticí českou v roce 1906.

Václav Vladivoj Tomek (1818–1905), sedmý kurátor (předseda) Matice české v letech 1890 až 1905. Z pozice rektora české části pražské univerzity propojil Matici českou s předními vědeckými kapacitami.

Jan Nepomuk hrabě Harrach (1828–1909), šestý kurátor (předseda) Matice české. Byl nejděle sloužícím kurátorem Matice české, a to v letech 1862 až 1890.

Zikmund Winter (1846–1912) byl členem Matičního sboru v letech 1891 až 1912. Ve spolupráci s Českou akademií věd a umění vydávala Matice česká postupně v této době jeho dílo.

■ Od uvolněných šedesátých let 19. století mohla Matice česká svobodněji fungovat a vyjadřovat se k aktuálním politickým a kulturním událostem. Nové stanovy, schválené v roce 1862, jí umožnily opět běžný provoz, precizovaly také její vztah k Muzeu. Na post kurátora Matice české po Josefu Wenzigovi (funkci zastával od prosince 1858 do prosince 1862) nastoupila výrazná osobnost české politiky a kultury – Jan Nepomuk hrabě Harrach, který tuto funkci zastával skoro třicet let a po celou dobu Matici českou finančně podporoval.

■ Představitelé Matice české byli v roce 1882 při rozdělení pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity na českou a německou. Prvním rektorem české části pražské univerzity byl jmenován Václav Vladivoj Tomek, který se v roce 1854 stal jednatelem, 1879 náměstkem kurátora a od prosince 1890 do června 1905 byl kurátorem Matice české. Díky němu se Matice česká také prosadila oficiální spoluprací s Českou akademií věd a umění, která se promítla i v nakladatelské činnosti. Dobrým příkladem je vydávání díla Zikmunda Wintera: *Život církevní v Čechách* (1895–1896), *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století* (1901), *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století* (1906), *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách* (1909), *Český průmysl a obchod v XVI. věku* (1913). Manifestační charakter měl *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého* z roku 1898, který Matice česká vydala ve spolupráci s Českou akademií věd a umění i Královskou českou společností nauk. Ve spolupráci s Akademií v roce 1896 vyšel rovněž *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského* od Josefa Hanuše.

■ U příležitosti plánovaných oslav stého výročí narození Josefa Jungmanna byl na listopadové schůzi Matičního sboru v roce 1872 pověřen Václav Zelený sepsáním podrobného Jungmannova životopisu, který v nákladu Matice české vyšel v roce 1874 jako dvacátý svazek v Novočeské bibliotéce. V květnu 1880 bylo rozhodnuto u příležitosti blížícího se padesátého výročí existence Matice české vydat její dějiny. Tímto úkolem byl pověřen Karel Tiefftrunk. K vydání dějin došlo ke konci roku 1881 v Novočeské bibliotéce. Tiefftrunk při práci vycházel i z encyklopedického hesla Matice česká, který pro *Slovník naučný*, vydávaný u I. L. Kobra, napsal Václav Bolemír Nebeský. Nezapomnělo se ani na pětisté výročí smrti Karla IV. v roce 1878, kdy vyšli *Spisové Karla IV.*, edičně připravení Josefem Emlerem. Z dalších publikací Matice české stojí za pozornost *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618* Tomáše Bílka, vydávané v letech 1882 až 1883. Významné české literární památky v knižnici *Památky staré literatury české*, ustavené na podnět Josefa Emlera v roce 1876, edičně připravovali například Antonín Rezek, Josef Emler, Josef Jireček, Ferdinand Menčík, Adolf Patera nebo Jan Gebauer. Matice česká také ve spolupráci s dalšími institucemi vydávala či spoluvydávala užitečné bibliografické příručky.

■ Už v roce 1849 padl návrh vydávat vedle *Muzejníku* přísně vědecký časopis. Návrh byl realizován až v šedesátých letech 19. století, kdy začal vycházet *Sborník vědecký Musea Království českého*, a to ve dvou řadách. V historické, filologické a filozofické řadě (1868 až 1873) se objevily například i rozборы RKZ od Jana Gebauera. Druhá řada, přírodovědecká a matematická, vycházela pod obnoveným názvem *Živa* v letech 1869 až 1878.

■ Činnost Matice české byla v mimopražských centrech propagována od roku 1863 dopisujícími členy, kteří pro ni získávali nové podporovatele, případně i zajímavé sbírkové přírůstky pro Muzeum. Také se podíleli na jazykovém a národopisném výzkumu v krajích. V roce 1863 měla Matice na devadesát dopisujících členů, z nichž sedm bylo ze Slezska. Tuto funkci ve Vídni zastával profesor české řeči a literatury na vídeňské univerzitě Alois Vojtěch Šembera. Dopisující členové byli však i v dalších slovanských zemích.

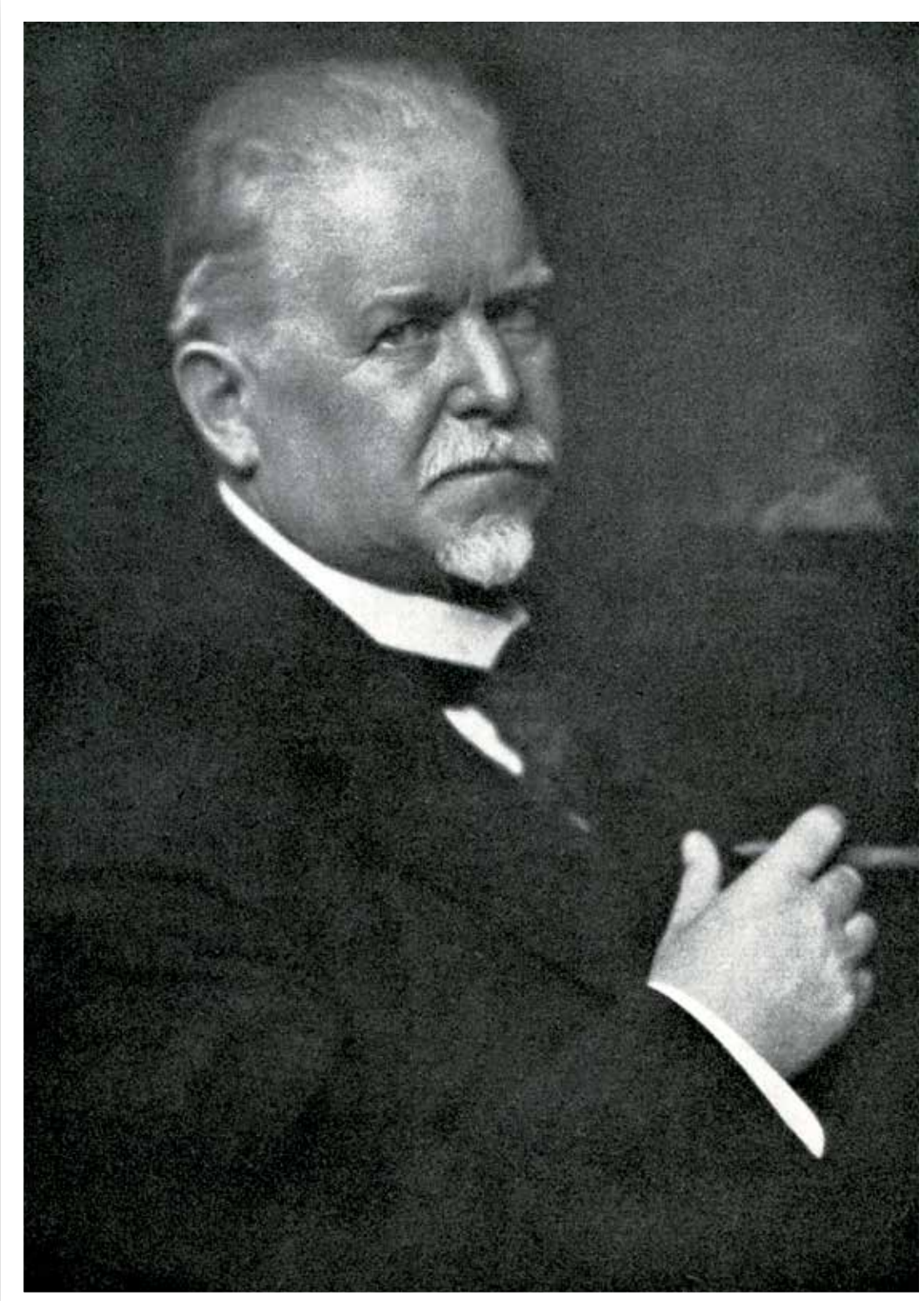
■ Matici české věnovali formou mimořádných darů či odkazů její příznivci i větší finanční částky. Například díky odkazu Jonáše Záborského Matici české ve výši 600 zlatých byla ustanovena nadace pod názvem *Lipový věnec*, která vždy po třech letech měla ocenit nejlepší básnické dílo v češtině nebo slovenštině. Soutěž byla vypsána v dubnu 1862 s uzávěrkou v květnu 1863. Ohlas však nenašla, došly tehdy pouze dvě básně.

■ Matice česká od sedmdesátých let 19. století pečovala i o literární pozůstalost Karla Jaromíra Erbena. Důležitá byla i mezinárodní výměna matičních publikací. Nezapomínalo se na četné knižní dary čtenářským spolkům, knihovnám a cenově zvýhodněný prodej matičních tisků.

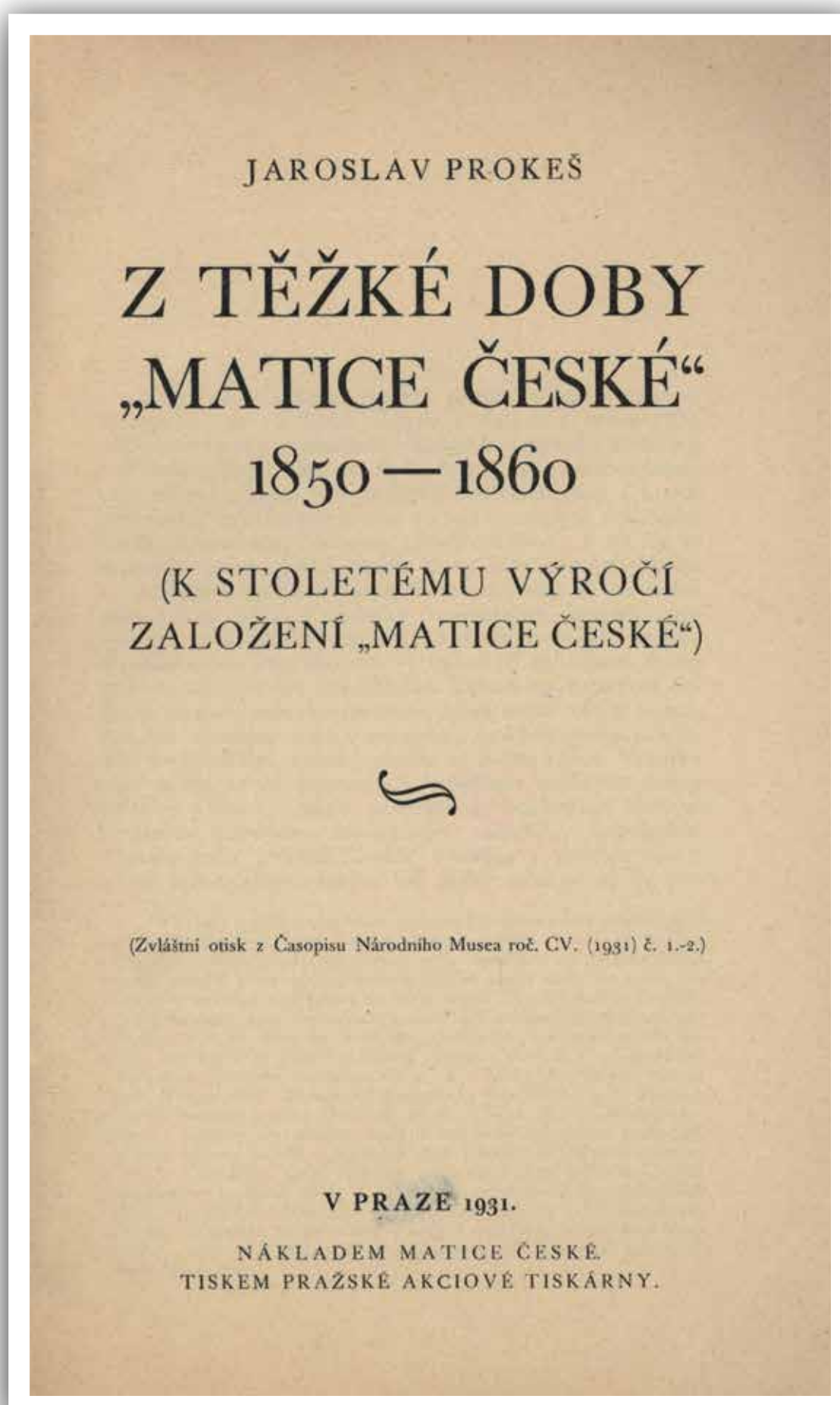
MATICE ČESKÁ V PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Právní historik **Jaromír Čelakovský** (1846–1914), syn F. L. Čelakovského, byl osmým kurátorem (předsedou) Matice české od prosince 1905 do října 1914.

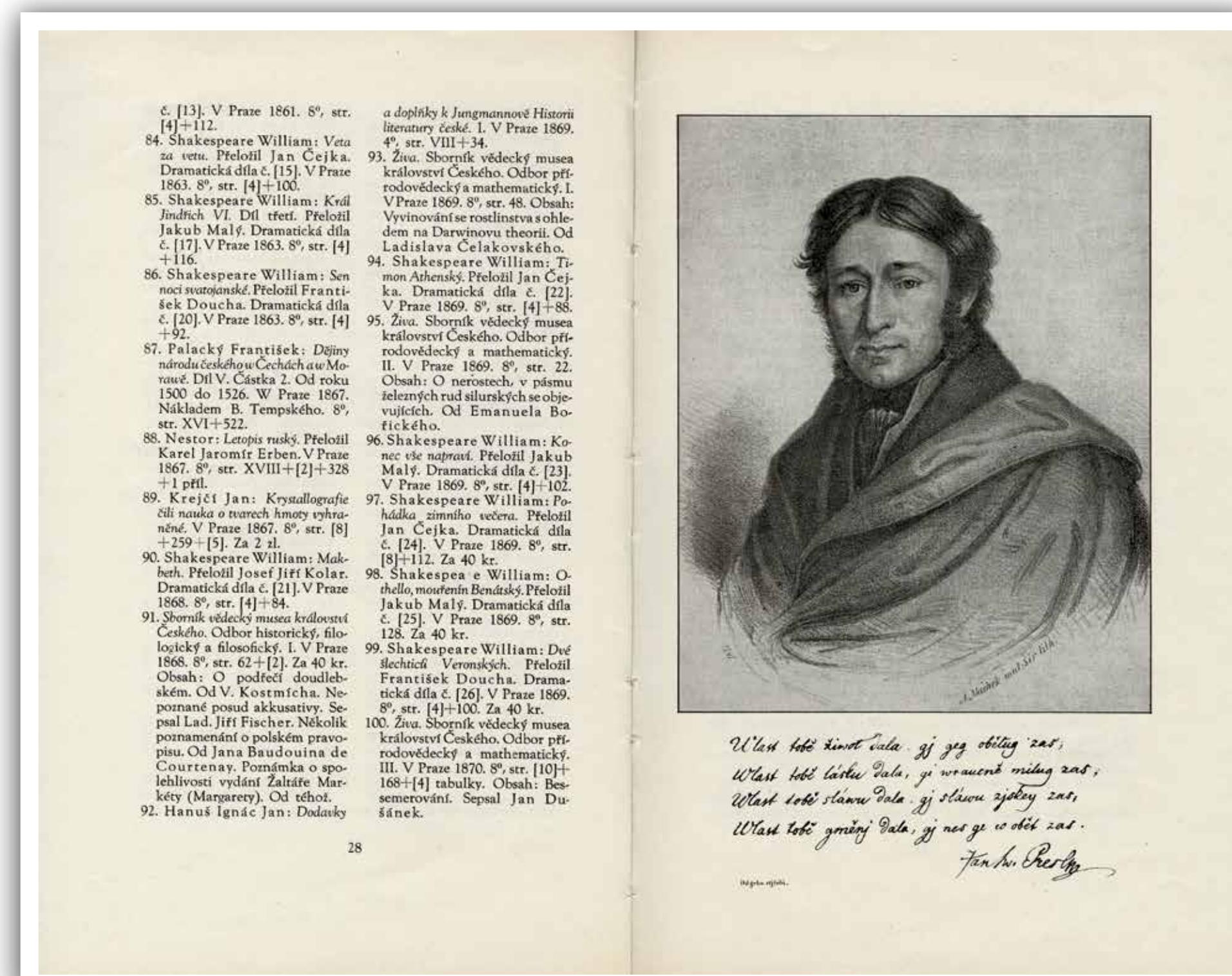

Geolog **Cyril Purkyně** (1862–1937), vnuk J. E. Purkyně, byl čtrnáctým kurátorem (předsedou) Matice české po literárním historiku Janu Jakubcovi, který tuto funkci složil v březnu 1929.

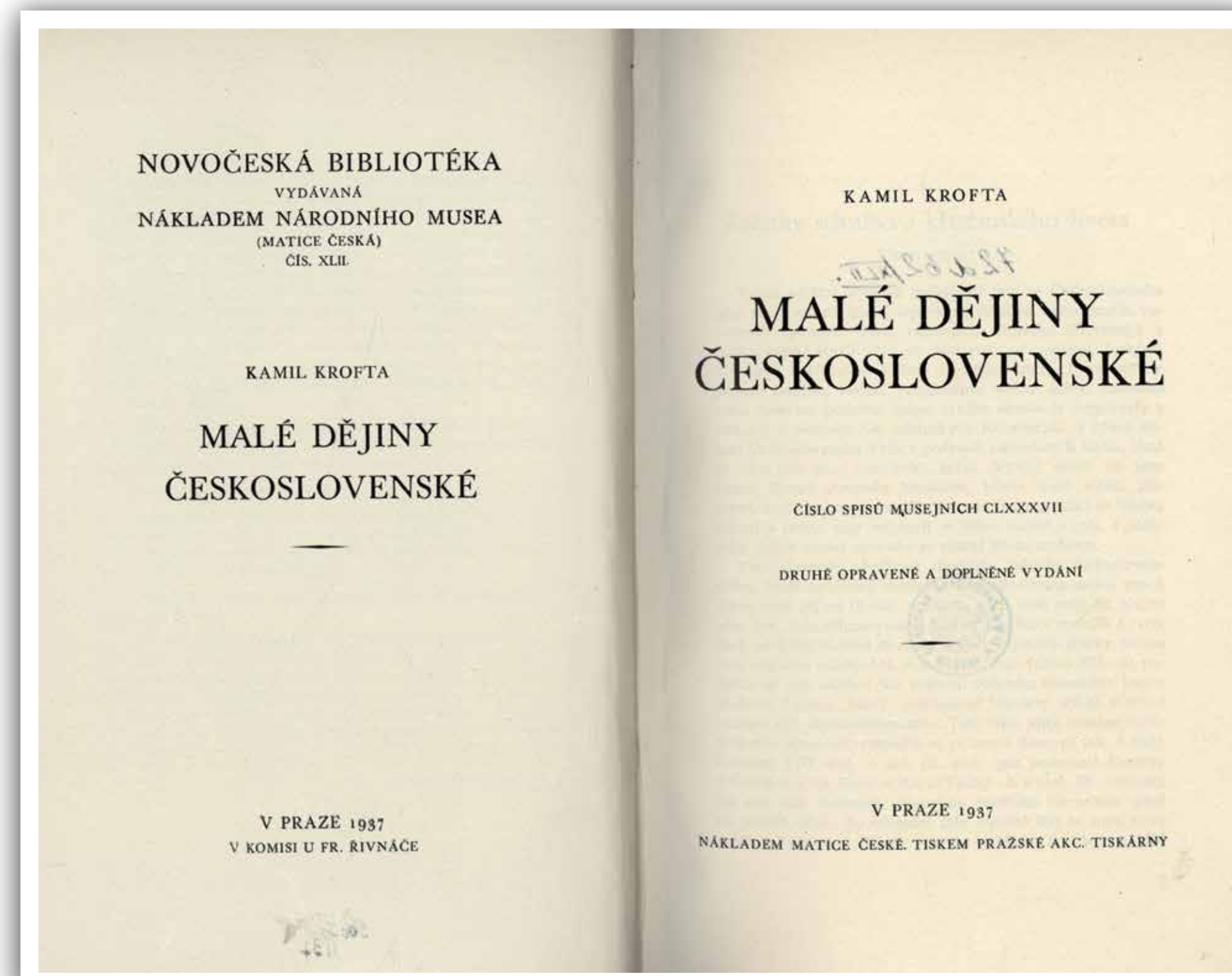

Ke stému výročí Matice české v roce 1931 vyšla jako zvláštní otisk z Časopisu Národního muzea práce o osudech Matice české v době Bachova absolutismu.

- Na počátku 20. století se ve funkci kurátora Matice české vystřídali právní historik a politik Jaromír Čelakovský (od prosince 1905 do října 1914), spisovatel Alois Jirásek (od října 1914 do června 1915), další historik práva Karel Kadlec (od června 1915 do května 1916) a skladatel a politik Bohuslav hrabě Kolovrat (od května 1916 do ledna 1920).
- Teprve v Československé republice dostávala Matice česká na svoji nakladatelskou činnost státní podporu. Významnou událostí v dějinách Matice české byly oslavy jejího stého výročí trvání v roce 1931 v době kurátorství Cyrila Purkyně, vnuka J. E. Purkyně. Slavnost, která se konala v Panteonu Národního muzea, osobně navštívil vedle početné zahraniční delegace prezident republiky Tomáš G. Masaryk, který její dosavadní činnost ocenil jako národu velmi prospěšnou a inspirující. Ke stému výročí Matice české vyšly i dvě publikace. První pod názvem *Sto let Matice české 1831–1931* připravil Antonín Grund. Ta přinesla především bibliografický soupis knih vydaných do té doby Maticí českou. Jako zvláštní otisk z Časopisu Národního muzea vyšla ještě práce Jaroslava Prokeše *Z těžké doby Matice české 1850–1860*.
- Mezi velké knižní počiny Matice české v této době náleží *Slovanské literatury* Jana Máchala, které vyšly ve třech dílech v letech 1922 až 1929. Se zájmem u veřejnosti se tehdy setkaly *Dvě knihy českých dějin* Josefa Šusty, vydané ve spolupráci s Českou akademií věd a umění. V Novočeské bibliotéce vyšly v roce 1920 *Čechy a Rakousko v politických brožurách předbřeznových* Jana Heidlerera nebo *Morava v české hudbě XIX. století* Emila Axmana.
- V nových politických podmínkách po vzniku Československé republiky byly upraveny podmínky členství v Matici české. Jednotlivec měl za povinnost uhradit 200 korun, instituce 500 korun, a to buď najednou, nebo ve splátkách do pěti let. Při první splátce měl člen právo vybrat si zdarma cokoli z matičních tisků v hodnotě 20 korun. Členové, tzv. zakladatelé, získávali členskou knížku, kam byly zaznamenávány finanční vklady. Expedice Matice české sídlila v historické budově Národního muzea na Václavském náměstí. Zde bylo možné získat matiční publikace a domluvit si předplatné Časopisu Národního muzea. Ten tehdy vycházel ve čtyřech svazcích a dvou oddílech – duchovědném a přírodovědném.
- Brzy na počátku německé okupace se podařilo dne 28. října 1939 zařadit do rozhlasového vysílání příspěvek pod názvem *Matice česká a dnešek*, který apeloval na český národ, aby na Matici českou nezapomínal a pomohl jí finančně v činnosti. Matice česká byla v Protektorátu výrazně potlačována, přišla také o státní finanční podporu. Dne 13. května 1941 bylo protektorátní vládou dokonce zastaveno vydávání Časopisu Národního muzea. V září 1941 proběhla kontrola skladu matičních publikací a bylo zabaveno na 2270 exemplářů Kroftových *Malých dějin československých*. I nadále byla Matice česká pod kontrolou úřadů. V roce 1942 nepovolila cenzura vydání díla Karla Domina *Z pustín a hor severozápadní Afriky* a také Kosmovu *Kroniku českou*. V samém závěru války byl přesto tajně připravován budoucí poválečný nakladatelský plán, který pak byl skutečně realizován, většinou ve spolupráci s akciovou společností Orbis.

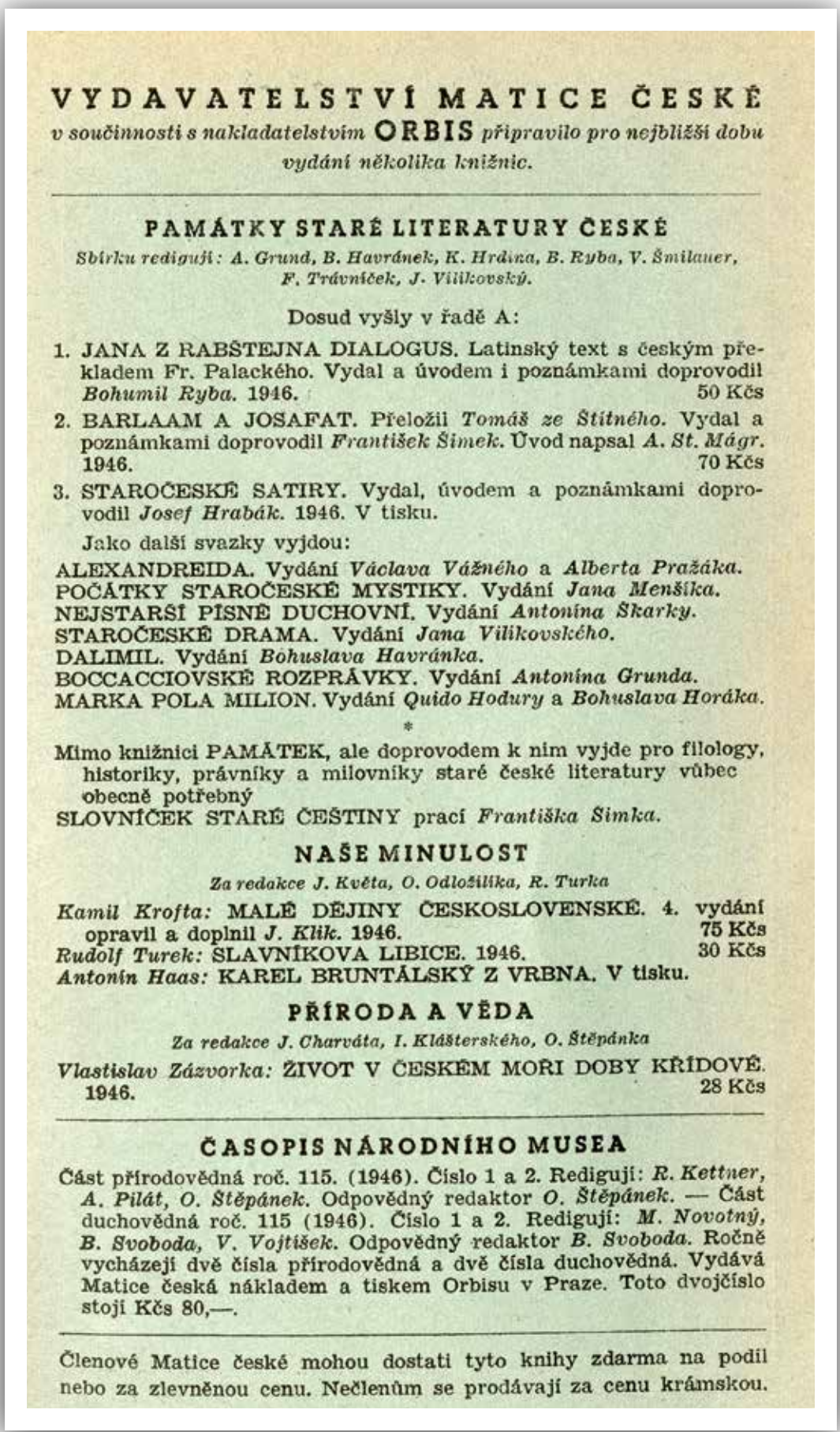

Výročí vzniku Matice české připomenula i publikace **Sto let Matice české 1831–1931**, připravená Antonínem Grundem. Obsahuje především bibliografický soupis knih do té doby vydaných Maticí českou (končí pořadovým číslem 182).

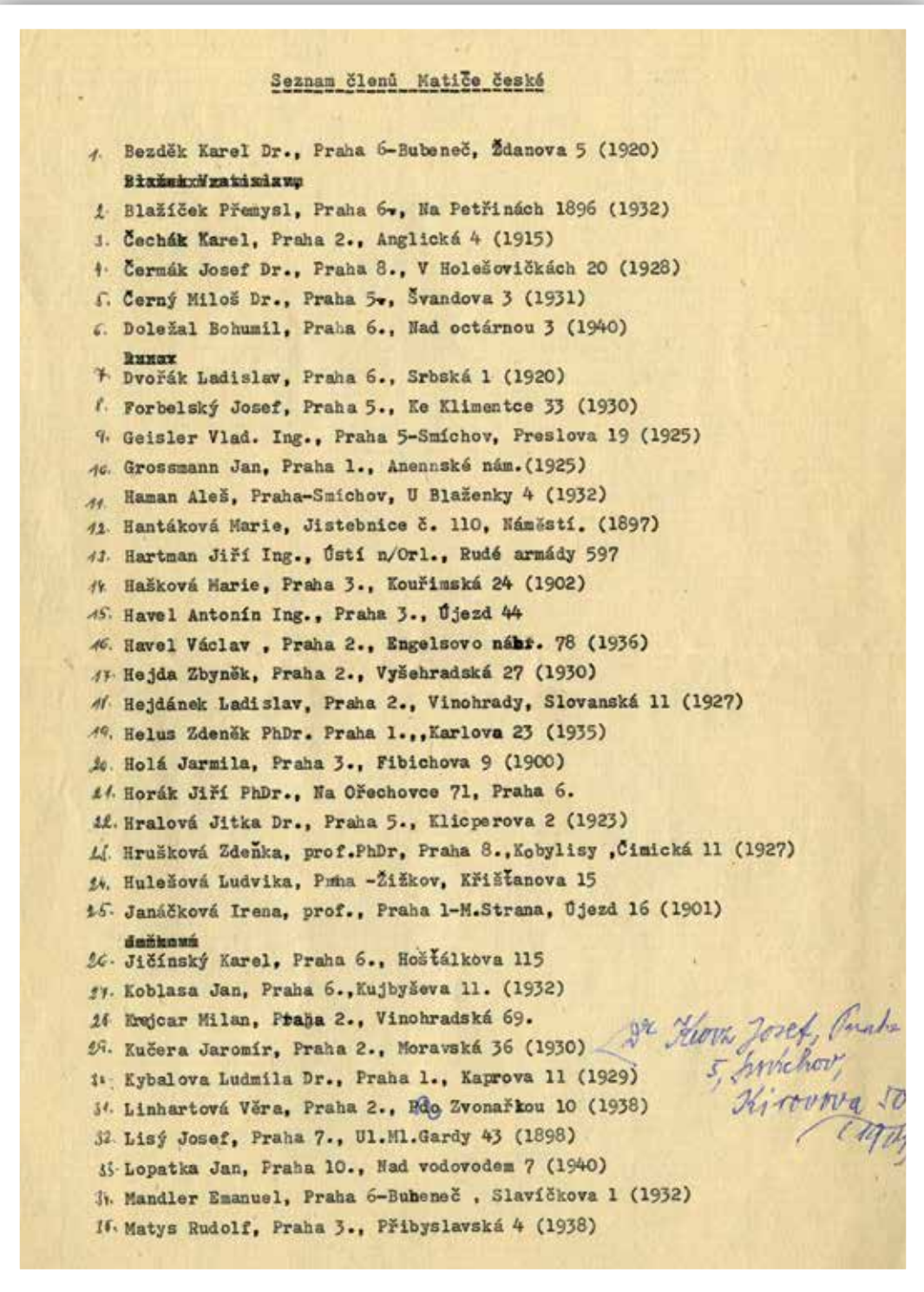

Kamil Krofta, Malé dějiny československé, Praha, Matice česká 1937. Novočeská bibliotéka, číslo 42. V době nacistické perzekuce byla dne 24. září 1941 podstatná část dotisku knihy v matičním skladu publikací v Národním muzeu zabavena.

MATICE ČESKÁ V DRUHÉ POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Oznámení o znovuoobnovení činnosti Matice české v prosinci 1946 také slibovalo ve spolupráci s akciovou společností Orbis bohatý nakladatelský program v několika knižnicích.

Seznam členů Matice české z roku 1968, ve kterém nechybí například Václav Havel, Ladislav Hejdiček, Emanuel Mandler, Rudolf Matys, Bohumil Doležal, Jan Grossmann, Zbyněk Hejda nebo Aleš Haman. Funkci předsedy Matice české tehdy zastával paleoslavista Josef Kurz (1901–1972). Ve vedení Matice české také figuroval jako její jednatel medievista František Svejkovský, který však v roce 1970 emigroval do USA.

Matice české výrazně v rozvoji v druhé polovině 20. století pomáhal knihovník **Karel Bezdek** (1920–2009), byl i jejím dlouholetým jednatelem.

Krátce po osvobození byla činnost Matice české plně obnovena. Do jejího čela byl jako předseda postaven matematik František Kadeřávek (1885–1961), tehdejší rektor ČVUT. V roce 1946 byl detailně vypracován ediční program ve spolupráci s akciovou společností Orbis, soustředěný do tří knižnic – *Památky staré literatury české*, ve které vycházely starší literární památky do poloviny 18. století (*Alexandreida*, edičně připravená Václavem Vážným a Albertem Pražákem v roce 1947 nebo *Počátky staročeské mystiky* Jana Menšíka v roce 1948). Knižnice *Naše minulost*, v níž vycházela díla českých historiků, přinesla *Slavníkovu Libici* Rudolfa Turka v roce 1946, nebo *Rokoko a konec baroku* v Čechách Oldřicha Blažíčka v roce 1948. V poslední knižnici *Příroda a věda* vycházela přírodovědná díla. Jako první zde vyšel *Život v českém moři doby křídové* Vlastislava Zázvorky v roce 1947. Matice česká i nadále vydávala *Časopis Národního muzea*.

Došlo i k úpravě členských povinností. Podle nového řádu Matice české ze 17. června 1946 se členem stával ten, kdo zaplatil najednou nebo ve splátkách do pěti let 500 korun (instituce 2 000 korun).

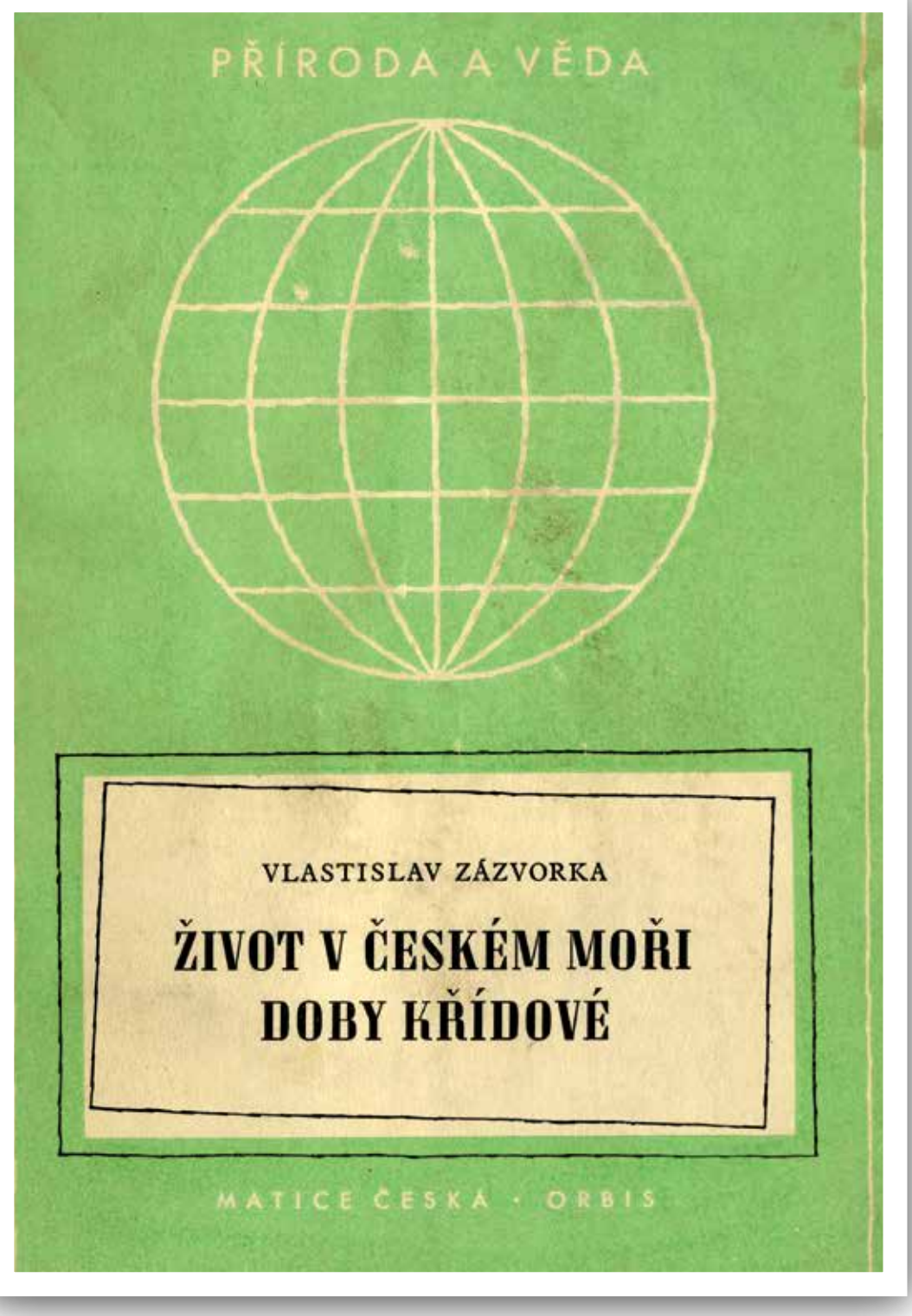
Nakladatelská činnost Matice české byla zastavena nakladatelským zákonem ze 24. března 1949, který v zemi ukončil nezávislé soukromé nakladatelské podnikání. Od roku 1831 do roku 1949 vyšlo v nákladu Matice české kolem 200 publikací. Rozpracované knižní projekty Matice české následně převzal především Orbis. Vydávání *Časopisu Národního muzea* bylo předáno v roce 1950 Státnímu pedagogickému nakladatelství. Matice česká se pak pod Knihovnou Národního muzea zapojila do popularizační přednáškové činnosti se zaměřením na oblasti knihovnictví, knihovnědy a literární vědy. Pokusy obnovit nakladatelskou činnost proběhly v roce 1968, kdy byly naplánovány i konkrétní tituly nového edičního programu opět ve spolupráci s nakladatelstvím Orbis. V této době do Matice české vstoupily tehdejší významné osobnosti české kultury, z nichž řada se brzy dostala do konfliktu s nastupujícím normalizačním systémem.

Činnost Matice české byla v době normalizace pod kontrolou, aktuální matiční program byl vždy předkládán ke schválení výboru KSČ v Národním muzeu. V roce 1981 byla v historické budově Národního muzea otevřena výstava *Matice česká a naše knižní kultura*. O programovou náplň především přednáškových cyklů a dalších kulturních akcí se v této nelehké době vzorně starala dlouholetá jednatelka Matice české, knihovnice Taťjana Spunarová, ve spolupráci se svým manželem, významným historikem středověku Pavlem Spunarem, který se stal předsedou Matice české.

Teprve po roce 1989 se činnost Matice české mohla konečně svobodně rozvíjet jako jedna ze sekcí Společnosti Národního muzea. Navázání na původní nakladatelský program však bránil nedostatek financí. Výraznější rozvoj Matice nastal za dob jednatelství a později předsednictví uznávané knihovnice a literární historičky Evy Ryšavé. Členům Matice české byl nabídnut bohatý program, kde vedle tradičních přednáškových cyklů se objevily vycházky, komentované prohlídky výstav, výlety, besedy, s hlavním cílem propagovat českou literární a kulturní historii. Důkazem správnosti zvolené cesty byl postupný nárůst členské základny. Významným kulturním počinem v devadesátých letech 20. století byly komponované literární pořady v Lyře Pragensis, navržené tehdejším předsedou Matice české, sociologem a pedagogem Bořivojem Petrákem. První úvodní pořad se uskutečnil 30. září 1997 pod názvem *Matice česká žije!* Další komponované pořady se postupně snažily představit především významné české literární památky. Větší rozmach činnosti polistopadové Matice české přichází na začátku 21. století.

Přednášky Matice české se v osmdesátých letech 20. století konaly v hlavním depozitáři Knihovny Národního muzea za účasti významných osobností české vědy. Vpravo v první řadě sedí Taťjana Spunarová, tehdejší jednatelka Matice české.

V knižnici *Příroda a věda* vycházela přírodovědná díla. Jako první zde vyšel **Život v českém moři doby křídové** Vlastislava Zázvorky v roce 1947.

SOUČASNÁ ČINNOST MATICE ČESKÉ

Zpravodaj Matice české v dubnu 2005
přinesl vedle aktuálního programu akcí také kratší článek o vztahu Boženy Němcové k Matici české.

K velkým podporovatelům Matice české od devadesátých let 20. století náležela významná mecenáška české kultury **Hermína Dušková** (1910–2012).

Neutěšený stav hrobu rodiny spisovatele Vítězslava Háška v Bukoli na Mělnicku vedl Matici českou k vyhlášení finanční sbírky, díky které pak bylo možné realizovat generální rekonstrukci hrobu. Ke slavnostnímu odhalení opraveného náhrobku došlo 29. září 2012 za účasti nejen členů Matice české, ale také přímých potomků Vítězslava Háška.

- Na prahu 21. století byla obnovena vydavatelská činnost Matice české díky úzké spolupráci s pražským nakladatelstvím ARSCI. Jako první titul v roce 2005 byl vydán životopis Františka Palackého od Josefa Pekaře, edičně připravený Evženem Lukešem s předmluvou historika Josefa Hanzala, který zastával několik let až do své smrti v roce 2002 funkci místopředsedy Matice české. V roce 2009 Matice česká finančně podpořila vydání životopisu Josefa Němce, manžela Boženy Němcové, od Magdalény Pokorné, který vydalo nakladatelství Academia. Opět ve spolupráci s nakladatelstvím ARSCI vyšla v roce 2011 kniha *Karafiátovi Broučci v české kultuře* od Věry Brožové. Poslední nakladatelský počin Matice české pochází také z roku 2011, kdy ve spolupráci s nakladatelstvím Vyšehrad vyšla kniha Lubomíra Sršně *Nevšední příběhy portrétů*, představující osudy vybraných obrazů pěti významných osobností ze sbírek Národního muzea.
- Pro členy Matice české, jejichž počet se po roce 2001 začal prudce zvyšovat, je pravidelně připravována bohatá nabídka přednášek, komentovaných prohlídek výstav, literárně zaměřených vycházek, exkurzí a dalších kulturních akcí. Jejich přehled začal být od října 2001 zveřejňován ve *Zpravodaji Matice české*. Od září 2005 začala vycházet příloha *Zpravodaje* pod názvem *Matiční listy*, která dvakrát do roka přináší kratší články z oblasti literární historie a knihovnictví. Výrazný propagační účel splnila výstava pod názvem *Matice česká v severních Čechách (1831–1848)*, realizovaná ve spolupráci s Tomášem Edelem, ředitelem Podještědského muzea v Českém Dubu, v historické budově Národního muzea od října 2003 do ledna 2004. Výstava se pokusila představit regionální podporovatele Matice české především na Liberecku a její význam v českém národním obrození.
- Matice česká se i v současnosti snaží zaměřovat na regiony, a to od roku 2006 dlouhodobým projektem pod názvem *Čeští spisovatelé v regionech České republiky*, jehož výstupem jsou především venkovní informační panely v místech působení českých literátů. Projekt také zahrnuje realizaci nových literárních expozic. Například v únoru 2010 byl otevřen *Památník Jiřího Melantricha z Aventina* v Rožďalovicích u Nymburka. Ročně vznikne kolem pěti panelů na různých místech České republiky, nejčastěji ve Středočeském kraji. V projektu bude i v budoucnu pokračováno na dalších místech České republiky s cílem podpořit tak literární paměť míst. Při jejich vzniku je nezbytná dobrá spolupráce s místními radnicemi a dalšími institucemi, a to především s Památníkem národního písemnictví a Ústavem pro českou literaturu Akademie věd ČR.
- Důležitou úlohu má dnes Matice česká i v Národním muzeu. Vedle propagace činností Národního muzea pomáhá zajišťovat i finance na restaurování sbírkových předmětů Národního muzea. Díky ní se podařilo restaurovat kolem třiceti portrétů významných literátů, na padesát velmi cenných historických plakátů, početnou sbírku nábytku z pozůstalosti akad. mal. Ludmily Jiřincové. Finančně také pravidelně podporuje vydávání *Sborníku Národního muzea, řada C – literární historie*, ve kterém vycházejí v barvě otištěné informační panely Matice české, umísťované každoročně v regionech. Matice česká zajistila i opravu hrobu spisovatele a knihovníka Jarmila Krecara z Růžokvětu na pražských Olšanech, který je v péči Národního muzea.
- Matice česká se snaží spolupracovat s dalšími Maticemi v České republice a Evropě. Zvláště intenzivní je spolupráce s Maticí slezskou, která byla založena v roce 1877 v Opavě. Představitelé Matice české vždy prohlubovali kontakty se slovenskou Lužicí, proto i dnes spolupracuje Matice česká s Maticí srbskou v Budyšině a Společností přátel Lužice.

Prostřednictvím dotace získané Maticí českou bylo možné v únoru 2010 otevřít zcela **novou expozici Jiřího Melantricha z Aventina v Rožďalovicích** u Nymburka, který se právě zde narodil. Autorem expozice je Richard Šípek, odborný pracovník Knihovny Národního muzea.

Matice česká připomenula dne 12. června 2010 **170. výročí narození spisovatele Jakuba Arbesa na pražském Malostranském hřbitově**, o jehož ochranu tento významný literát usiloval. Akce byla uspořádána ve spolupráci se Sdružením pro záchranu Malostranského hřbitova, se kterým Matice česká intenzivně spolupracuje. Členové Matice české se tu také účastní pravidelných brigád.

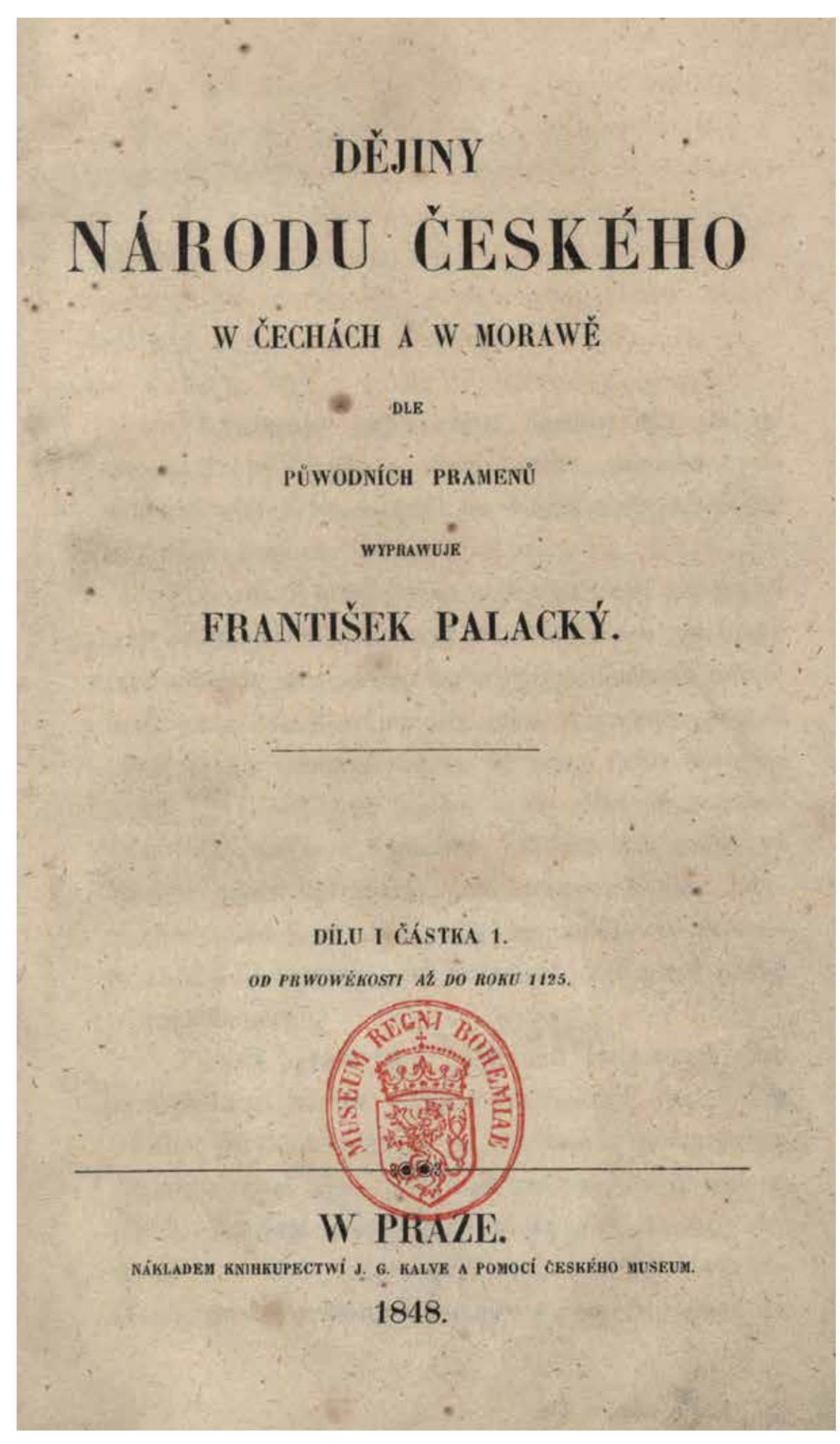
MATICE ČESKÁ VE ČTYŘICÁTÝCH A PADESÁTÝCH LETECH 19. STOLETÍ

Jan Norbert rytíř z Neuberka (1796–1859) zastával funkci kurátora (předsedy) v letech 1841 až 1852.

Jan Evangelista Purkyně (1787–1869), čtvrtý kurátor (předseda) Matice české v letech 1852 až 1858. Diplomatické vystupování tohoto vědce, uznávaného i rakouskými úřady, uchránilo Matici českou před možným zákazem a omezením nakladatelské činnosti.

Františka Palackého Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě se v němčině objevovaly od roku 1836. České, podstatně rozšířené vydání tiskla Matice česká od roku 1848.

■ V roce 1842 navrhl František Palacký udělovat každý rok ocenění spisovatelům za dobrý literární výtvar. Myšlenka se však neujala. První cena udělena nebyla. Druhá pouze jedna za Tylova *Posledního Čecha*, který však byl vzápětí podroben tvrdé kritice Karlem Havlíčkem. Se stejným nezdarem dopadlo i vypsání ceny za *Brus jazyka českého* a snahy povznést českou literární kritiku. Pravopisné spory v Matičním sboru otevřel spis Filipa Stanislava Kodyma *Naučení o živlech, jejich moci a vlastnostech*, který vyšel v roce 1849 v Malé encyklopedii nauk. Kodym trval na nové zjednodušené úpravě psaní písmen v a ou místo w a au.

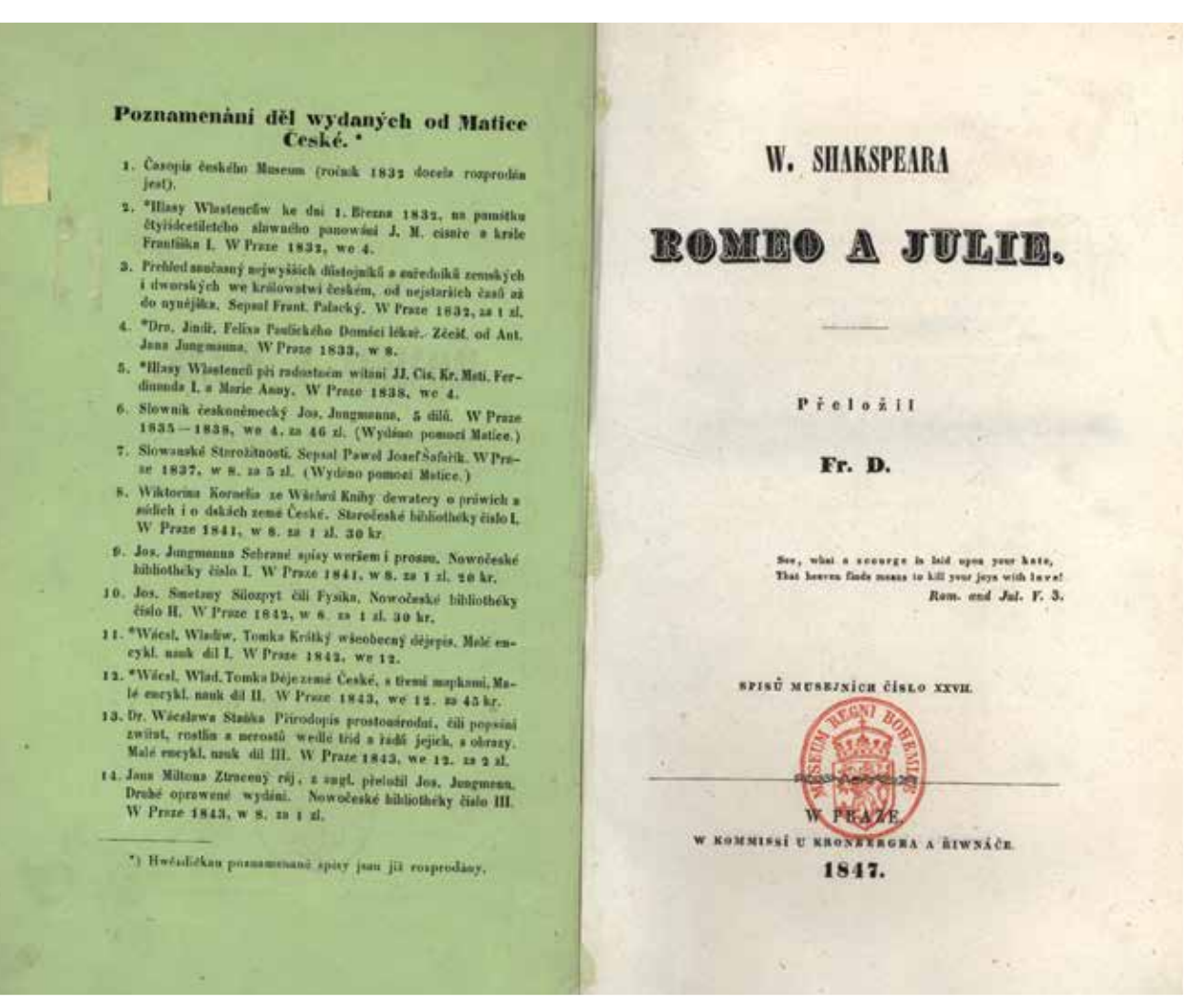
■ V době revolučních událostí v letech 1848 až 1849 se Matice česká pokusila také přispět k prosazení češtiny do úřadů. Protože v této době docházelo k mnoha zákonodárným změnám, pocítovala se nutnost zkvalitnit právnickou terminologii. Matice česká proto navrhla zemským úřadům vytvořit komisi, která by se na překládání zákonů a nařízení podílela. Analogicky se pak postupovalo i při přípravě odborné terminologie pro střední školy. Oběma komisím, které zřizovaly vládní úřady ve Vídni v souladu se svou tehdejší národnostní politikou, předsedal Pavel Josef Šafařík. Matice česká přispěla školní výuce také tím, že nabídla pro školní potřeby za zvýhodněnou cenu některé publikace. Představitelé Matice české rovněž aktivně vystupovali na Slovanském sjezdu v Praze v červnu 1848. V roce 1848 začíná česky vydávat Matice česká stěžejní Palackého *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*.

■ Utužení panovnického absolutismu v padesátých letech 19. století postihlo Matici českou zvýšeným policejním dohledem. Do ústraní museli odejít jak její hlavní zakladatel František Palacký, tak tehdejší kurátor Matice české Jan Norbert rytíř z Neuberka. Činnost Matice české byla ochromena také tím, že státní úřady několik let odmítaly schválit její stanovy, základní dokument, umožňující standardní provoz jakékoli instituce. Složitá politická situace vyvolala opětový nedostatek financí potřebných pro nakladatelskou činnost. Těžkosti s vydáváním měl z politických důvodů i *Časopis Národního muzea*. Rozhořel se také spor o jeho další zaměření. Jan Evangelista Purkyně ho chtěl přeměnit v zábavné čtení, zatímco Václav Nebeský a Václav Vladivoj Tomek trvali na jeho vědeckosti. František Palacký v této době oživil projekt české encyklopedie. Během roku 1851 připravil heslář a psal i první hesla. Nový směr dal Matici české ale Jan Evangelista Purkyně, který od listopadu 1852 do prosince 1858 zastával funkci jejího kurátora. Odmítl pokračovat v přípravách na vydání encyklopedie a předložil upravený nakladatelský program. Matice česká přistoupila k vydávání dalších odborných časopisů, a to v roce 1853 přírodovědného, pod názvem *Živa*, odkazujícím na domnělou staroslovanskou bohyni přírody, v redakci Jana Evangelisty Purkyně, a dočasně od roku 1855 do roku 1863 historických *Památek archeologických a místopisných* v redakci Karla Vladislava Zapa. Pokračovala i nakladatelská činnost, soustředěná do základních matičních knižnic. V letech 1855 až 1901 se v Novočeské bibliotéce vydával dvanáctisvazkový monumentální *Dějepis města Prahy* Václava Vladivoje Tomka.

■ Matice česká v prosinci 1851 z podnětu P. J. Šafaříka zakoupila typografickou sadu glagolského písma, které tehdy v Evropě nebylo k dispozici v dobré kvalitě. Díky tomu pak mohly vyjít v roce 1853 Šafaříkovy *Památky hláholského písemnictví*. Reprezentačním podnikem Matice české bylo vydávání překladů všech Shakespearových dramát, dokončené až v roce 1872. V nich se demonstrovala vysoká úroveň českého překladatelství, která měla vliv i na novou básnickou tvorbu.

Velkými propagátory Matice české byli **Božena Němcová** a její muž Josef. Božena Němcová přispívala i krátkými články do *Časopisu Národního muzea* a distribuovala matiční tisky do regionů. Tehdejší význam matičního vydání Palackého *Dějin* dokresluje dopis Boženy Němcové ze 14. března 1858, adresovaný manželu Josefovi, kterým odmítla půjčit toto dílo do cizích rukou: „... *To není kniha, která se hned vyčte, a když ji pak kolik lidí v rukou smolí, ušpiní se, a já je mám jako zlato – protože je to náš poklad a koupit to víc nemůžem. Pak ji také leckdy potřebuju sama. A když tam máš německou, k čemu ještě českou? A platna jím není, máme jen dobu husitskou – to víš, že oba díly první Ti vzali. Vypůjčit je mám; nevěděla bych kde, to není žádný takový blázen, aby půjčil takovou knihu z domů. ... Posílám Ti dva díly a ostatní ať si přečtou, anebo si ji koupí ... Chtějí se Čechy jmenovat, ať věc podporují, jinak nakašlat na jejich vlastenectví.*“

Mezi nejvýznamnější nakladatelské projekty Matice české náleží kvalitní překlady Shakespearova díla. Jako první byla vydána v překladu Františka Douchy hra *Romeo a Julie* v roce 1847. Shakespearovo dílo překládali dále například Ladislav Čelakovský, Josef Jiří Kolár, Jakub Malý, Jan Josef Čejka.